

Identifying effective vital drivers in urban tourism with a future research approach and developing the most favorable scenario (case study: Ferdous city)

Homan Taherian¹, zarir salehpour servak², Zahra Rizvani³, Saeed Babamirsathehi⁴

1- Master of Regional Planning, University of Tehran (hoomantaherian@yahoo.com)

2- Academic staff of Islamic Azad University, Yasouj Branch, Department of Civil Engineering and Architecture (z1salehpour@gmail.com)

3- Masters in Tourism Management, Development Planning, Isfahan Art University (zahrarezvani74@gmail.com)

4-Masters in Tourism Management, Development Planning (saeidbabamir@gmail.com)

ARTICLE INFO

Abstract

Research Paper

Article history:

Received: 2024/02/25

Accepted: 2024/06/9

Published online:
2024/12/20

Keywords: future studies, scenario planning, Ferdous city, Urban tourism.

The tourism industry is widely regarded as one of the most crucial service sectors globally due to its significant impact on the development of countries. This research aims to identify the key factors that will impact the future of tourism in Ferdous city and create practical plans based on the specific abilities and strengths of each region and city. This study is categorized as an applied research with a descriptive-analytical purpose. It utilizes a combination of library and survey methods, and adopts a future research approach. The researchers conducted qualitative sampling by interviewing 30 experts in the tourism industry. The data was analyzed using the cross-impact analysis method and ScenarioWizard software. The study identified 46 drivers and found that 9 of them, namely, specialized hot mineral water tours, soft infrastructure, tourism advertising, expert manpower, accommodation for all tastes and costs, tourism rules and regulations, accommodation infrastructure, tourism insurance, and natural power drivers, had significant impact on the future of tourism in Ferdous city. In addition, the above-mentioned scenario was used to extract four distinct scenarios. Out of these scenarios, the second one was identified as the most favorable. Additionally, two moderately positive scenarios were identified, and one scenario presented a critical situation for the future of tourism in the city. Based on the results of the scenarios, for proper planning and policymaking in the tourism sector of the county, attention to local experts, natural capabilities focusing on hot springs, and their role in the prosperity of health tourism, consideration of cultural and historical heritage, and the tourism potential of the desert, along with utilizing the capacity of virtual space and structural planning to harness the potential of the private sector, are the top priorities.

Citation: Homan Taherian, zarir salehpour servak, Zahra Rizvani, Saeed Babamirsathehi. (2024). Identifying effective vital drivers in urban tourism with a future research approach and developing the most favorable scenario (case study: Ferdous city), Mahabad, Journal of Future Cities vision, 5(20), 25-43.

© The Author(s). Publisher: Iranian Geographical Association

Extended Abstract

Objective:

The tourism industry is widely regarded as one of the most crucial service sectors globally due to its significant impact on the development of countries. This research aims to identify the key factors that will impact the future of tourism in Ferdous city and create practical plans based on the specific abilities and strengths of each region and city.

Method:

This study is categorized as an applied research with a descriptive-analytical purpose. It utilizes a combination of library and survey methods, and adopts a future research approach. The researchers conducted qualitative sampling by interviewing 30 experts in the tourism industry. The data was analyzed using the cross-impact analysis method and ScenarioWizard software.

Results:

The study identified 46 drivers and found that 9 of them, namely, specialized hot mineral water tours, soft infrastructure, tourism advertising, expert manpower, accommodation for all tastes and costs, tourism rules and regulations,

accommodation infrastructure, tourism insurance, and natural power drivers, had significant impact on the future of tourism in Ferdous city. In addition, the above-mentioned scenario was used to extract four distinct scenarios. Out of these scenarios, the second one was identified as the most favorable. Additionally, two moderately positive scenarios were identified, and one scenario presented a critical situation for the future of tourism in the city.

Conclusion:

Based on the results of the scenarios, for proper planning and policymaking in the tourism sector of the county, attention to local experts, natural capabilities focusing on hot springs, and their role in the prosperity of health tourism, consideration of cultural and historical heritage, and the tourism potential of the desert, along with utilizing the capacity of virtual space and structural planning to harness the potential of the private sector, are the top priorities.

Key Words:

Urban tourism, future studies, scenario planning, local economy boom, Ferdous city

References

- Ambroz, M. (2016). Attitudes of Local Residents Towards The Development Of Anabestani, A., Bahadori Amjaz, F. L., & Tavakolinia, J. (2023). Explanation of the Impact Scenarios of the Smart Growth Approach on the Sustainability of Rural Settlements (Case Study: Jiroft County). *Geography and Development*, 21(71). (In Persian)
- Asadi, A., & Zadvali Khajeh, S. (2021). Provide a model for the development of health tourism with futures studies approach in Tabriz metropolis. *Geographical Planning of Space*, 11(41), 111-126. (In Persian)
- Ashworth, G., & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism management*, 32(1), 1-15.
- Cheraghali Khani, A., Rezaali, E., & Khoshlahje Minoo, S. A. (2020). Ranking factors affecting the selection of tourist target location using the Dimatel model: A case study of tourism industry in Iran. *Human Geography Research*, 52(3), 1071-1081. (In Persian)
- Christou, P., & Sharpley, R. (2019). Philoxenia offered to tourists? A rural tourism perspective. *Tourism Management*, 72, 39-51.
- Dadazade-Silabi, P., & Ahmadifard, N. (2019). Determine the Key Factors of Tourism Development Based on Future Research Approach (Case Study: Mazandaran Province). *Geography and Environmental Sustainability*, 9(1), 73-89. (In Persian)
- De Siano, R., & Canale, R. R. (2022). Controversial effects of tourism on economic growth: A spatial analysis on Italian provincial data. *Land Use Policy*, 117, 106081.
- Dube, K. (2020). Tourism and sustainable development goals in the African context. *INTERNATIONAL JOURNAL OF ECONOMICS AND FINANCE*, Vol. 12, No. 1, PP. 88-102.
- Ezatpanah, B. (2020). Exploring effective driving forces in the future of tourism industry development in borderline cities (case study: Baneh city). *urban tourism*, 7(1), 69-87. (In Persian)
- Farhadikhah, H., Ziari, K., Arvin, M., & Zafari, S. (2019). Strategic planning of gardens-oriented tourism development (Case study: traditional gardens of Qazvin). *urban tourism*, 5(4), 153-170. (In Persian)
- Fathizadeh, F., Azizpour, F., & Sanati Sharghi, N. (2020). The Key Propellants Affecting Rural Tourism Development (Case Study: The Tourist Destination Village of Dizbad Olya). *Journal of Geography and Regional Development*, 17(2), 123-146. (In Persian)
- García-Hernández, M., De la Calle-Vaquero, M., & Yubero, C. (2017). Cultural heritage and urban tourism: Historic city centres under pressure. *Sustainability*, 9(8), 1346.
- Ghahramanifard, H., Hoseinzadetalir, K., & Moosavi, M. S. (2021). Recognition and Evaluation of Effective Vital Drivers on the Future of Tourism Development in Iran's Metropolises Case Study: Tabriz Metropolis. *urban tourism*, 8(1), 67-82. (In Persian)
- Heydari Kooshkeno, M., Fallah Tafti, H., & Ahmadkhani, M. (2019). Identification of citizenship factors affecting urban tourism development Case study: Yazd city. *urban tourism*, 6(2), 117-132. (In Persian)
- Horton, A. (2011). Futures techniques in government policy development: Foresight Horizon Scanning Centre.
- Ignaccolo, C., Zheng, Y., & Williams, S. (2023). Tourism Morphometrics in Venice: Constructing a Tourism Services Index (TSI) to unmask the spatial interplay between tourism and urban form. *Cities*, 140, 104369.
- Kowalczyk-Anioł, J. (2023). Rethinking tourism-driven urban transformation and social tourism impact: A scenario from a CEE city. *Cities*, 134, 104178.
- Lee, Y. C., Huang, S. L., & Liao, P. T. (2019). Land teleconnections of urban tourism: A case study of Taipei's agricultural souvenir products. *Landscape and Urban Planning*, 191, 103616.
- Li, K. X., Jin, M., & Shi, W. (2018). Tourism as an important impetus to promoting economic growth: A critical review. *Tourism Management Perspectives*, 26, 135-142.
- Lim, J., & Won, D. (2020). How Las Vegas' tourism could survive an economic crisis?. *Cities*, 100, 102643.
- Mousavi, M., Jalalian, I. H., & Kahaki, F. (2017). Developing Scenarios of the Factors Affecting the Development of Tourism in West Azerbaijan Province Using the Scenario Wizard. *urban tourism*, 4(3), 49-62. (In Persian)
- Mousavi, M., Kahaki, F., & Jalalian, E. (2019). Evaluation of Elements Affecting Urban Tourism Case Study: Urmia City. *urban tourism*, 6(2), 61-77. (In Persian)
- NAZMFAR, H., & Alibakhshi, A. (2022). Future Studies of Tourism Development Planning (Case study: Ardabil province). *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 21(63), 59-79. (In Persian)

- Rahimi, M., Henry, F., & Roumiani, A. (2022). Planning and Foresight Sustainable Tourism Development in Khuzestan Province. *Regional Planning*, 12(45), 51-66. (In Persian)
- Ratcliffe, J., & Krawczyk, E. (2011). Imagineering city futures: The use of prospective through scenarios in urban planning. *Futures*, 43(7), 642-653.
- Regions, *Anthropological Notebooks*, 14(1), 63-79.
- Saberifar, R., & Neyatmoghadam, S. (2018). A Survey of Success in achieving innovative and creative cities (case study: Ferdows Town). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13(3), 613-627. (In Persian)
- Sharifinia, Z. (2020). The Key Effective Factors on Sustainable Development of Tourism in Rural Areas through a Scenario-based Approach (Case Study: Mazandaran Province). *Journal of Geography and Regional Development*, 18(1), 304-281. (In Persian)
- Shokry Ghafarby, E., Soleimani, A., & Ezatpanah, B. (2022). Smart city planning with emphasis on screenwriting approach (Case study: Urmia city). *Geography and Development*, 20(67), 28-52. (In Persian)
- Szpilko, D. (2020). Foresight as a tool for the planning and implementation of visions for smart city development. *Energies*, 13(7), 1782.
- Taghdisi, A., Taghvaei, M., & Piri, S. (2012). Analytic attitude Host Community Social effects-cultural tourism Dalahoo Township. *Spatial Planning*, 2(1), 121-140. (In Persian)
- Taghvaei, M., & Hosseinekhah, H. (2018). Tourism Development Planning Based on Futures Studies and Scenario Case Study: Yasouj. *Journal of Tourism Planning and Development*, 6(23), 8-30. (In Persian)
- Tourism In Slovenia: The Case Of The Primorska, Dolenjska, Gorenjska and Ljubljana
- Turkashvand, A., Ziari, K., & Rezaei, M. (2022). Developing strategic planning for the sustainability of the natural environment in areas with tourism capability the Case study of Lashkarak-Dizin tourist axis. *urban tourism*, 9(4), 1-22. (In Persian)
- UNWTO (2018) UN Tourism Highlights: 2018 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419876>, Accessed date: 31 July 2019.
- Wang, J., Huang, X., Gong, Zh., Cao, Kaiying. (2020). Dynamic assessment of tourism carrying capacity and its impacts on tourism economic growth in urban tourism destinations in China. *Journal of Destination Marketing & Management*, 15, 1-15.
- World Tourism Organization. (2008). Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations. A Guidebook, World Tourism Organization, Madrid.
- Yaghfoori, H., Hosseini, S. A., & Hosseini, S. M. (2020). Codification Effective Scenarios on Tourism Development with a Perspective Approach (Case Study: Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. *urban tourism*, 7(1), 107-127. (In Persian)
- Ziari, K., & Rokhsari, H. (2019). Prioritization and categorization of tourist attractions based on tourists preferences with co-plot multivariate analysis (Case study: Yazd city). *urban tourism*, 6(3), 17-31. (In Persian)
- Ziari, K., Rabbani, T., & Saed Mochshi, R. (2016). "The future of new paradigm research in planning with an emphasis on urban and regional planning (fundamentals, concepts, approaches and methods). Tehran: Tehran University Press. (In Persian)
- Ziari, K., Jamali, K., & Sadeghi, F. (2018). Providing a Sustainable Urban Tourism Model (Case Study: Lahijan City). *urban tourism*, 4(4), 55-71. (In Persian)
- Zmysłony, P., & Kowalczyk-Anioł, J. (2019). Urban tourism hypertrophy: Who should deal with it? The case of Krakow (Poland). *International Journal of Tourism Cities*, 5(2), 247-269.

نوع مقاله: پژوهشی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده

www.jvfc.ir

دوره پنجم، شماره چهارم، پیاپی (۲۰)، زمستان ۱۴۰۳

صص ۴۳-۲۵

شناسایی پیشران‌های حیاتی مؤثر در گردشگری شهری با رویکرد آینده‌پژوهی و تدوین مطلوب‌ترین سناریو (مطالعه موردی: شهرستان فردوس)

هومن طاهریان، کارشناسی ارشد برنامه ریزی منطقه ای دانشگاه تهران

زریر صالح پور سروک، هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج، گروه عمران و معماری^۱

زهرا رضوانی، کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی گرایش برنامه ریزی توسعه، دانشگاه هنر اصفهان

سعید بابامیرساطحی، کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی؛ گرایش برنامه ریزی توسعه

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۰۶

چکیده

صنعت گردشگری یکی از صنایع خدماتی مهم در جهان محسوب می‌شود که همواره عاملی در جهت پیشرفت تمام کشورهای دنیا بوده است. با توجه به اینکه شناخت ظرفیت‌های خاص هر منطقه و شهر می‌تواند نقش مهمی در بهبود برنامه‌ریزی‌های آتی و رونق اقتصاد محلی داشته باشد، هدف پژوهش حاضر شناخت مهم‌ترین پیشران‌های تأثیرگذار در آینده گردشگری شهرستان فردوس و تدوین مناسب‌ترین سناریوها برای طراحی عملی‌ترین برنامه‌ریزی‌هاست. پژوهش حاضر از لحاظ نوع کاربردی، از نظر هدف توصیفی-تحلیلی و از حیث روش ترکیبی از روش‌های کتابخانه‌ای و پیمایشی و مبتنی بر رویکرد آینده‌پژوهی است. نمونه‌برداری به صورت کیفی و با مصاحبه از ۳۰ نفر از متخصصان حوزه گردشگری انجام گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل اثرات متقابل و نرم افزار سناریو ویزارد استفاده شد. با توجه به نتایج از بین ۴۶ پیشران پژوهش، ۹ پیشران تورهای تخصصی آب‌گرم معدنی، زیرساخت‌های نرم، تبلیغات گردشگری، نیروی انسانی متخصص، اماکن اقامتی برای تمامی سلیقه‌ها و هزینه‌ها، قوانین و مقررات گردشگری، زیرساخت‌های اسکان، بیمه گردشگری و پیشران توان طبیعی بیش‌ترین تأثیر را در آینده گردشگری شهرستان فردوس دارند. همچنین با استفاده از نرم‌افزار سناریوویزارد ۴ سناریوی قوی استخراج شد که در این بین سناریوی ۲ مطلوب‌ترین سناریو شناخته شد. همچنین ۲ سناریو وضعیت نسبتاً مطلوب و یک سناریو نیز وضعیت بحرانی برای آینده گردشگری شهرستان داشتند. با توجه به نتایج سناریوها، به‌منظور برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیح در حوزه گردشگری شهرستان، توجه به نیروهای متخصص بومی، قابلیت‌های طبیعی با محوریت چشمه‌های آب‌گرم و نقش آن در رونق گردشگری سلامت، توجه به میراث فرهنگی و تاریخی و ظرفیت‌های گردشگری بیابان، استفاده از ظرفیت فضای مجازی و برنامه‌ریزی ساختاری در استفاده از توان بخش خصوصی در اولویت است.

واژگان کلیدی: گردشگری شهری، آینده‌پژوهی، سناریونویسی، رونق اقتصاد محلی، شهرستان فردوس.

مقدمه

امروز صنعت گردشگری یکی از فعال‌ترین و پردرآمدترین صنایع جهان است که نقش مهمی در توسعه پایدار کشورها ایفا می‌کند (Dube, 2020: 91). نتایج به دست آمده قبل از فروپاشی ناشی از همه‌گیری کووید ۱۹ نشان می‌دهد کل بخش مسافرت و گردشگری با سهم ۱۰,۳ درصدی از تولید ناخالص داخلی جهانی، نرخ رشد سالانه بسیار فراتر از نرخ رشد اقتصاد جهانی را تا سال ۲۰۱۹ ثبت کرده است (De Siano & Canale, 2022) و انتظار می‌رود این رشد تا سال ۲۰۲۸ به ۱۱,۷ درصد افزایش یابد (Lim & Won, 2020). اهمیت این صنعت در تعداد گردشگران بین‌المللی نیز منعکس شده است؛ به طوری که تقاضا برای مقاصد گردشگری از سال ۱۹۹۵ تا سال ۲۰۱۸ قریب بر ۲۳۵ درصد رشد داشته است (Lim & Won, 2020). صنعت گردشگری پدیده‌ای است که از دهه‌های گذشته و با توجه به داشتن منابع تفریحی فراوان و دسترسی مناسب، مورد توجه بوده است. این توجه به صنعت گردشگری به طور ویژه باعث رونق اقتصادهای محلی شده و مزایای فراوانی همچون افزایش اشتغال، بهینه‌سازی حمل‌ونقل، افزایش درآمد ساکنین و حمایت از میراث فرهنگی برای جامعه داشته است (Wang et al., 2020). امروزه بسیاری از کشورهای جهان در رقابت نزدیک به دنبال کسب منابع و مزایای بیش‌تر اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در کشورهای متبوع هستند. بنابراین در سیاست‌ها و برنامه‌های کشورشان به گردشگری به‌عنوان ابزاری مؤثر در ادامه روند توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی توجهی خاص مبذول می‌کنند (قهرمانی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸). گردشگری بخشی پویا است و می‌تواند از طرق زیادی بر زندگی مردم تأثیر بگذارد. به طوری که علاوه بر اینکه راهبردی برای ارائه محصولی رقابتی است که انتظارات بازدیدکنندگان را برآورده می‌کند، خود شهر را نیز توسعه داده و زیرساخت‌ها و شرایط زندگی بهتر و بیش‌تر را برای ساکنان آن فراهم می‌کند (Kowalczyk-Anioł, 2023). به همین دلیل و با توجه به نقش و اهمیت آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهاده‌اند و از آن به‌عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند (چراغعلی‌خانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۷۲). در زمینه گردشگری شهری در سال‌های اخیر پژوهش‌های گسترده‌ای صورت گرفته است. در زیر به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره خواهد شد:

در پژوهش موسوی و همکاران (۱۳۹۶) ۱۲ عامل کلیدی تأثیرگذار در آینده توسعه گردشگری استان آذربایجان غربی استخراج شد و با توجه به وضعیت‌های احتمالی هر کدام در نرم‌افزار سناریو ویزارد، ۴ سناریو قوی، ۱۶۰۰ سناریوی ضعیف و ۶۷۲ سناریوی ناسازگار به عنوان خروجی پژوهش تحلیل شدند. ده‌ده‌زاده سیلابی و احمدی‌فرد (۱۳۹۸) در پژوهشی با هدف بررسی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده توسعه گردشگری شهرستان‌های استان مازندران به این نتیجه رسیدند که عوامل زیرساختی و خدماتی به عنوان کلیدی‌ترین عوامل در آینده توسعه گردشگری این شهرستان‌ها نقش دارند در حالی که عوامل طبیعی کم‌ترین تأثیرگذاری را خواهند داشت. یغفوری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی که با هدف بررسی عوامل مؤثر بر آینده گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد و تدوین سناریوهای مطلوب صورت گرفت، دریافتند دولت، نظام بودجه‌ریزی و برنامه‌ریزی در راستای استفاده از ظرفیت توره‌های گردشگری بیش‌ترین نقش را در آینده توسعه گردشگری این استان دارند. همچنین با توجه به اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار به تدوین سناریوهای محتمل پرداختند. قهرمانی‌فرد و همکاران (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی با موضوعیت توسعه گردشگری کلان‌شهر تبریز که با رویکرد آینده‌پژوهی صورت گرفت، به این نتیجه رسیدند که ۱۰ شاخص با محوریت فرهنگ کلیدی‌ترین عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری این کلان‌شهر هستند و برنامه‌ریزی در راستای تحقق این پیشران‌ها می‌تواند در آینده مطلوب پیش‌روی گردشگری محدوده مورد مطالعه نقش داشته باشد. از دیگر پژوهش‌های صورت گرفته که با توجه به هدف پژوهش موضوعیت دارند می‌توان به موسوی و همکاران (۱۳۹۸)، حیدری کوشکنو و همکاران (۱۳۹۸)، حسنی و رحیم‌زاده (۱۳۹۸)، امبروز^۲ (۲۰۱۶)، گارسیاهرناندز^۳ و همکاران (۲۰۱۷) اشاره کرد.

گردشگری در طول چند دهه اخیر رشد قابل توجهی داشته و به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین صنایع در کل جهان توانسته است جایگاه مهمی در توسعه آتی کشورها پیدا کند (ترکاشوند و همکاران، ۱۴۰۱: ۲). بنابراین برنامه‌ریزی بر پایه سناریو در این حوزه از اهمیت زیادی برخوردار است. براین اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش و جایگاه گردشگری شهری در وضعیت امروز و آینده

1. COVID- 19
1. Ambroz
2. García-Hernández

شهرستان فردوس و شناسایی مهم‌ترین پیشران‌هایی است که می‌توانند در بهبود شرایط برای استفاده از ظرفیت گسترده این صنعت در شهرستان مورد مطالعه متمرکز باشند. شهرستان فردوس یکی از شهرستان‌های مهم استان خراسان جنوبی در شرق ایران است که با توجه به موقعیت قرارگیری - این شهرستان در مسیر اصلی ارتباطی شمال شرق به جنوب و جنوب غرب ایران قرار گرفته‌است و محور اصلی ارتباطی مشهد به استان‌های جنوبی ایران (به جز سیستان و بلوچستان) از این شهر عبور می‌کند. جاده بجستان - فردوس - دیهوک، نیز بخشی از بزرگراه ۷۸ آسیا بوده که ارتباط دهنده ترکمنستان و کشورهای آسیای میانه با بندرعباس می‌باشد- و همچنین ظرفیت‌های گردشگری بسیار از جمله آبگرم معدنی فردوس، آسیاب‌های آبی، آب انبارهای متعدد، بقایای ارگ تون، بقایای معماری سرخ کوه و جاذبه‌های بیشمار دیگر می‌تواند از قطب‌های مهم گردشگری شرق کشور محسوب گردد. با توجه به اهمیت گردشگری این شهرستان و ظرفیت‌های بیشمار آن، پژوهش حاضر به دنبال جواب‌گویی به سوال‌های زیر است:

پیشران‌ها و عوامل کلیدی گردشگری شهری در شهرستان فردوس کدام‌اند؟
مطلوب‌ترین سناریوها برای بهبود گردشگری شهرستان فردوس کدام‌اند؟
مبانی نظری

گردشگری امروزه به یکی از مهم‌ترین منابع درآمد، اشتغال و توسعه زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی مبدل شده و به شکل فراگیر و جهانی درآمده و تمامی جنبه‌های زندگی افراد را تحت تأثیر قرار داده است (Christou & Sharpley, 2019: 39). واژه توریسم - معادل انگلیسی گردشگری - نخستین بار در مجله‌ای انگلیسی در سال ۱۸۱۱ به کار برده شد. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار می‌رفت (تقدیمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۵). گردشگری پدیده‌ای اجتماعی است که به عنوان میل به استفاده از فضا در اوقات فراغت با انگیزه‌ها و اهداف مختلف تعریف می‌شود و در برگیرنده جریانی از سرمایه، انسان، فرهنگ و کنش متقابل میان آن‌ها است که در فضای جغرافیایی آثار مختلفی به جای می‌گذارد (فرهادی‌خواه و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۶). ایگناکولو^۱ و همکاران (۲۰۲۳) گردشگری را یک پدیده عمیق فضایی می‌دانند. به طوری که از طریق فضا و زمان، گردشگران سفر می‌کنند و جغرافیا را تجربه می‌کنند، با محیط ساخته شده و یا طبیعی تعامل دارند و اغلب با افراد دیگر درگیر می‌شوند. لی^۲ و همکاران (۲۰۱۸) گردشگری را به عنوان فعالیتی قلمداد می‌کنند که گردشگران برای دستیابی به اهداف کسب‌وکار، گذراندن اوقات فراغت و یا سایر اهداف شخصی به مقصد خارج از محیط معمول خود و در زمان سفر برای مدت کمتر از یک سال مشغول به آن‌ها هستند. همچنین با توجه به تعریف سازمان جهانی گردشگری^۳، گردشگری مجموعه‌ای کارهایی است که یک فرد در سفر و در مکانی غیر از محیط عادی خود انجام می‌دهد. این سفر بیش از یک سال طول نمی‌کشد و هدف آن سرگرمی، تفریح، استراحت، ورزش و فعالیت‌هایی از این قبیل است (WTO, 2008).

گردشگری در چند دهه گذشته تغییرات متنوع و مداومی را تجربه کرده و به یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی تبدیل شده است (یغفوری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۸). گسترش و توسعه این صنعت اثرات مستقیم و غیرمستقیم مثبتی بر اقتصاد و رفاه اجتماعی دارد. از این رو کشورهای مختلف و به‌ویژه کشورهایی که اقتصادی ضعیف و در حال گذار دارند، به دنبال راهکارهایی برای توسعه گردشگری هستند (اسدی و زادولی خواجه، ۱۴۰۰: ۱۱۲). گردشگری شهری نوعی از گردشگری است که شهروندان علاقمند به جاذبه‌های مختلف مانند جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، مذهبی و طبیعی ضمن گردش مسئولانه، بخشی از وقت خود را نیز در شهرها می‌گذرانند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰). تا همین اواخر مطالعات شهری توجه زیادی به این الگوی گردشگری نداشتند، در حالی که در دهه دوم قرن بیست و یکم به سرفصل اخبار در سراسر جهان رسید (Kowalczyk-Anioł, 2023)، و فرصت‌های مهم و چالش‌های عظیمی که گردشگری برای توسعه شهری به وجود آورده بود، به‌طور فزاینده‌ای شناخته شد (Zheng et al., 2020). امروزه علی‌رغم اهمیت گردشگری شهری ولی این مفهوم به‌طور نامشخصی تعریف شده و به‌طور مبهم با توسعه اندک ساختار سیستماتیک درک مشخص شده است (Ashworth & Page, 2011). این مسئله تا حدودی به دلیل تنوع گسترده فعالیت‌های

1. Ignaccolo
2. Li
3. World Tourism Organization

مرتبط با گردشگری در یک محیط شهری است (Carlisle et al., 2016). سازمان جهانی گردشگری ملل متحد (۲۰۲۰) اعتقاد دارد گردشگری شهری عموماً به سفر به مراکز شهری یا مناطق با تراکم جمعیت بالا اطلاق می‌شود. زیاری و رخساری (۱۳۹۸) گردشگری شهری را عملکرد متقابل گردشگر و تولید فضای گردشگری، در ارتباط با سفر به مناطق شهری و بازدید از جاذبه‌های مربوط به گردشگری می‌دانند که آثار متفاوتی بر فضای اجتماعی، فرهنگی و اقتصاد شهری برجای می‌گذارد. در یک تعریف جامع، گردشگری شهری عملکرد متقابل گردشگر- میزبان و تولید فضای گردشگری در رابطه با سفر به مناطق شهری با انگیزه‌های متفاوت و بازدید از جاذبه‌ها و استفاده از تسهیلات و خدمات مربوط به گردشگری است که آثار متفاوتی را بر فضا و اقتصاد شهری برجای می‌گذارد (عزت‌پناه، ۱۳۹۹: ۷۱). گردشگری شهری نه تنها تأثیرات سرریزکننده‌ای بر گردشگری مناطق موجود و مجاور دارد، بلکه مکان‌های دور دست را که دارای منابع، کالاها و خدمات مربوط به گردشگری هستند نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد (Lee et al., 2019). شهرها غالباً گستره وسیعی از جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی، خرید، رستوران‌ها و جنب‌وجوش شهری را شامل می‌شوند. امروزه پیچیدگی ماهیت شهرها و شبکه‌های بسیار گسترده فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی حاکم بر آن‌ها، گردشگری شهری را با چالش‌های مهمی روبه‌رو کرده است که اتخاذ راهبردهای مناسب توسعه، مانند ارائه راهبردهای مناسب گردشگری می‌تواند از طریق بهبود ذهنیت و تصویر، باعث افزایش تعداد گردشگران و گسترش فعالیت‌های مرتبط با صنعت گردشگری گردد (Zmyślony & Kowalczyk- Aniol, 2019: 258).

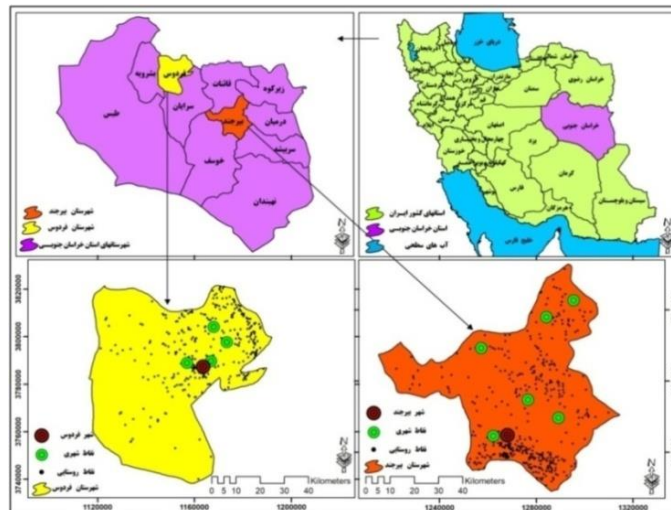
آینده پژوهی در گردشگری

آینده‌پژوهی دانش و معرفتی است که دید مردم را نسبت به رویدادها، فرصت‌ها و چالش‌های احتمالی آینده باز می‌کند و ابهام‌ها، تردیدها و دغدغه‌های فرساینده انسان را می‌کاهد و توانایی انتخاب هوشمندانه جامعه و مردم را افزایش می‌دهد (زیاری و همکاران، ۱۳۹۶). هدف اصلی آینده‌پژوهی، شناخت فرصت‌ها و فناوری‌های جدید و تعیین بخش‌هایی است که سرمایه‌گذاری در آن‌ها احتمال بازدهی بیش‌تری دارد (عنابستانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۳). در یک تعریف جامع، آینده‌پژوهی یک چارچوب مفهومی و فرایند تصمیم‌گیری است که با رویکرد استراتژیک، می‌تواند همه سناریوهای محتمل آینده را مورد بررسی قرار داده و ذینفعان و تصمیم‌گیران شهر را قادر می‌سازد تا آینده شهرها را در مقیاس‌های مختلف محلی، منطقه‌ای و ملی کشف نمایند (Szpilko, 2020). تفکر در مورد آینده، نیازمند زمان مشخصی برای استفاده از ابزارهای برنامه‌ریزی دارد، تا بتوان آینده را در قالب عناصر قابل پیش‌بینی و عدم قطعیت‌ها بیان کرد. این ابزارها همان سناریوهایی هستند که در مورد عدم قطعیت‌های آینده بحث می‌کنند. به‌صورت کلی، سناریونگاری یکی از روش‌های آینده‌پژوهی و مطالعه آینده است (Horton, 2012)، که به‌عنوان روشی کیفی و وابسته به قرینه‌های توصیفی جریان تحولات از حال تا آینده را مورد بررسی قرار می‌دهد (Ratcliffe & Krawczyk, 2011: 648) و آینده‌های احتمالی که جهت انعکاس آینده‌های سازمان‌ها و سیستم‌های اجتماعی ساختار یافته‌اند را مدل‌سازی کند. این تکنیک به دلیل کارایی آن در عدم قطعیت زمان و پیچیدگی به‌عنوان ابزار ارزشمندی است که به آمادگی سازمان‌ها برای آینده‌های محتمل کمک می‌کند (شکری غفاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۸). در این میان یکی از موضوعات اساسی که نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی شهرها دارد و می‌تواند با آینده‌پژوهی و طراحی پیشران‌های کلیدی منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالا رفتن کیفیت زندگی افراد شود، مقوله توسعه صنعت گردشگری است (ده‌زاده سیلابی و احمدی‌فرد، ۱۳۹۸: ۷۵). پیوند مطالعات آینده‌پژوهی به‌ویژه رویکردهایی نظیر الگوی مطالعات میک‌مک و سناریونگاری در ارتباط با گردشگری نقش مهمی در توسعه اقتصادی شهرها دارد (تقوایی و حسینی‌خواه، ۱۳۹۶: ۹). در این راستا، به‌کارگیری همراه با هم رویکردهای آینده‌پژوهی و سناریونویسی در مطالعات گردشگری، از جمله تحولاتی بود که در زمانی اندک در سطحی گسترده به یکی از واژگان مهم در برنامه‌ریزی گردشگری تبدیل شد و لزوم توجه به مقوله برنامه‌ریزی سناریو را در مطالعات محیطی امری ضروری جلوه داد (فتحی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۶)؛ زیرا توسعه این صنعت در مقایسه با سایر صنایع، بسیار نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در منطقه است. و برای آگاهی و شناخت کافی از مسائل و عوامل مؤثر بر توسعه آن نه تنها شناخت وضع موجود ضروری است، بلکه بهره‌گیری از رویکردهای مدیریتی آینده‌پژوهی و طراحی پیشران‌های کلیدی نیز مورد توجه است (ده‌زاده سیلابی و احمدی‌فرد، ۱۳۹۸: ۷۵).

روش پژوهش

محدوده مورد مطالعه

شهرستان فردوس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شهرستان‌های استان خراسان جنوبی در شمال غربی این استان واقع شده است. مرکز این شهرستان، شهر فردوس است. این شهرستان بین ۳۹-۳۲ درجه تا ۴۳-۴۲ درجه عرض شمالی و ۵۵-۷۵ تا ۵۸-۵۵ درجه طول شرقی واقع شده است (صابری‌فر و نیت‌مقدم، ۱۳۹۷: ۶۱۸). شهرستان فردوس که در سال ۱۳۲۳ تشکیل شده است، پس از تقسیم استان خراسان به سه استان، ابتدا در قلمروی استان خراسان رضوی و بعدها به دلایل سیاسی و امنیتی در شمار شهرستان‌های خراسان جنوبی قرار گرفت (صابری‌فر و نیت‌مقدم، ۱۳۹۷: ۶۱۸). این شهرستان از شمال به شهرستان بجستان، از شمال شرقی به شهرستان گناباد، از شرق و جنوب به شهرستان سرایان و از جنوب‌غربی و غرب نیز به شهرستان‌های طبس و بشرویه محدود می‌شود. براساس آمار جمعیت این شهرستان در طول ۲۵ سال اخیر افت‌وخیزهایی داشته است به طوری که از ۸۶۶۲۵ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۴۵۵۲۳ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). یکی از دلایل کاهش جمعیت این شهرستان در فاصله سال‌های مذکور، جدا شدن بخش‌های سرایان و بشرویه از این شهرستان در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۷ بوده است. با توجه به هدف پژوهش که بررسی نقش گردشگری در شهرستان فردوس است و با توجه به اهمیت بعد مسافت با مرکزیت استان در این مهم، در شکل ۱، موقعیت جغرافیایی شهرستان فردوس در استان خراسان جنوبی و همچنین فاصله آن با شهرستان بیرجند به عنوان مرکزیت استان مشخص شده است.

شکل ۱. نقشه محدودۀ مورد مطالعه در کشور و استان

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر از لحاظ نوع کاربردی، از نظر هدف توصیفی- علی و از حیث ترکیبی از روش‌های کتابخانه‌ای و پیمایشی و مبتنی بر رویکرد آینده‌پژوهی بود. بدین صورت که مبانی نظری پژوهش و پیشران‌های ابتدایی از طریق روش کتابخانه‌ای- اسنادی استخراج گردید. سپس این پیشران‌ها متناسب با شرایط شهرستان فردوس بومی‌سازی شد. همچنین از طریق روش پیمایشی (پرسشنامه و مصاحبه) اطلاعات موردنظر جمع‌آوری و سپس تحلیل شد. حجم جامعه آماری پژوهش، کلیه خبرگان، کارشناسان و مدیران اجرایی در حوزه گردشگری شهرستان فردوس بود که با مطالعات آینده‌پژوهی آشنایی داشتند. نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردید. بدین صورت که ۳۰ نفر از جامعه مذکور (جدول ۱)، به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند و براساس روش دلفی پرسش‌نامه در دو مرحله در اختیار آن‌ها قرار داده شد؛ بدین صورت که در مرحله اول پیشران‌های جمع‌آوری شده به صورت پرسش‌نامه باز در اختیار آن‌ها قرار گرفت تا روایی آن‌ها با توجه به شرایط موجود در شهرستان فردوس تأیید گردد. نتیجه این عمل حذف تعدادی از شاخص‌ها و اضافه کردن تعدادی دیگر بود. در نهایت ۴۶ پیشران تأثیرگذار در ۷ بعد محیطی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، برنامه‌ریزی و مدیریت، خدماتی- رفاهی، زیرساختی و تبلیغات و بازاریابی

استخراج گردید^۱. در مرحله بعد تأثیرگذاری این عوامل بر یکدیگر از طریق ماتریس اثرات متقابل در یک ماتریس سطح (پیشران‌های تأثیرگذار) و ستونی (پیشران‌های تأثیرپذیر) با توجه به نحوه ارزش‌دهی نرم‌افزار میک‌مک امتیازدهی و سپس با روش بیش‌ترین فراوانی مورد تحلیل قرار گرفت. این مراحل به صورت کلی شامل؛ استخراج عوامل تأثیرگذار به روش دلفی، تعیین روابط بین متغیرها و سپس شناسایی متغیرهای کلیدی است. در ادامه برای ارائهٔ محتمل‌ترین سناریوهای پیش‌روی آیندهٔ گردشگری این شهرستان، از نرم‌افزار سناریو ویزارد مبتنی بر مدل سایب استفاده گردید. این نرم‌افزار با تهیهٔ سناریوهای متعدد و سپس فیلترکردن، محتمل‌ترین سناریوها را شناسایی می‌کند؛ بدین صورت که با محاسبهٔ اثر مستقیم و غیر مستقیم حالت‌ها بر روی یک‌دیگر سناریوهای سازگار پیش‌روی سیستم استخراج می‌شود.

جدول ۱. اطلاعات گزوه دلفی

کارشناسان رشته‌های تخصصی آگاه به مطالعات حوزهٔ آینده‌پژوهی		دانشجویان دکتر و کارشناسی ارشد				دکتری تخصصی (عضو هیئت علمی)		
دارای سابقهٔ پژوهشی مرتبط	دارای سابقهٔ اجرایی مرتبط	علوم اجتماعی	شهرسازی	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	رشته	دانشگاه پیام‌نور	دانشگاه آزاد فردوس	دانشگاه دولتی بیرجند
۳ نفر	۲ نفر	۲ نفر	۲ نفر	۵ نفر	تعداد	۱ نفر	۲ نفر	۳ نفر

یافته‌های پژوهش

برای آگاهی از وضعیت پیشران‌ها و تعیین اهمیت آن‌ها در آیندهٔ گردشگری شهرستان فردوس از نظر خبرگان شهری در این شهر بهره گرفته شد. بدین صورت که از ۳۰ نفر از متخصصان و آگاهان این حوزه همچون اساتید دانشگاه در رشته‌های مرتبط، مدیران، فعالان و کارمندان شهری و همچنین دانشجویان رشته‌های مرتبط که آگاه به کارکرد نرم‌افزار میک‌مک هستند، بهره گرفته شد. نتیجهٔ نهایی جلسات دلفی، استخراج ۴۶ عامل و پیشران کلیدی بود که با توجه به نظریات این افراد مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. با توجه به نتایج، ابعاد ماتریس ۹۵*۹۵ است. درجهٔ پرشدگی ماتریس نیز بیش از ۹۵ درصد است. این مسئله نشان دهندهٔ تأثیر بالا و پراکندهٔ عوامل انتخاب شده بر یک‌دیگر است. نتایج کلی تحلیل اولیهٔ ماتریس در جدول ۱ ذکر شده است. همچنین ماتریس با دوبار چرخش از مطلوبیت ۱۰۰ درصدی برخوردار شده است که نشان دهندهٔ بالا بودن روایی پرسش‌نامه و پاسخ‌های آن است.

جدول ۲. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقاطع

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد چرخش (تکرار)	تعداد صفر (بدون تأثیر)	تعداد یک (تأثیر ضعیف)	تعداد دو (تأثیر متوسط)	تعداد سه (تأثیر قوی)	مجموع روابط (غیرصفر)	درجهٔ پرشدگی
ارزش	۴۶*۴۶	۲	۶۴	۹۲۹	۸۰۲	۳۲۱	۲۰۵۲	۹۵٫۹۷

نتایج تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها بر یک‌دیگر

با توجه به نتایج استخراج گردیده، متغیرهای تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی، زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه) و ارائهٔ تورهای تخصصی آب‌گرم دارای بیش‌ترین میزان تأثیرگذاری با مقدار ۸۴ و متغیر شرایط آب‌هوایی و اقلیم نیز دارای کم‌ترین میزان تأثیرپذیری می‌باشد. همچنین پیشران شرایط آب‌هوایی با خالص اثرگذاری برابر با ۳۳ به عنوان اثرگذارترین متغیر در ماتریس مستقیم شناخته می‌شود. بعد از این شاخص، شاخص‌های هتل‌ها و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع و فرصت‌های شغلی دارای بیش‌ترین اثرگذاری در سیستم هستند. با توجه به تفاوت موجود بین میزان اثرگذاری و اثرپذیری و همچنین جهت مثبت آن، این متغیرها تأثیر مثبت زیادی در سیستم دارند. این مسئله نشان دهندهٔ اهمیت و نقش بالای این متغیرها در وضعیت آیندهٔ گردشگری شهرستان فردوس است. همچنین متغیرهای

۱- منبع عوامل استخراجی: طرح جامع شهرستان فردوس، ۱۳۸۷؛ یافته‌های میدانی تحقیق (مجموعه نشست‌ها با نخبگان و مدیران شهری و شهرستانی)، ۱۴۰۲؛ نعمتی و همکاران، ۱۴۰۱؛ اسدی و زادولی خواجه، ۱۴۰۰؛ امیری، ۱۳۹۹؛ پلوئی و همکاران، ۱۳۹۸؛ پلوئی و همکاران، ۱۴۰۰؛ نانوی گروسیان و همکاران، ۱۳۹۸؛ فلاح و همکاران، ۱۳۹۶؛ کمالی و آسایش، ۱۳۹۸ و...

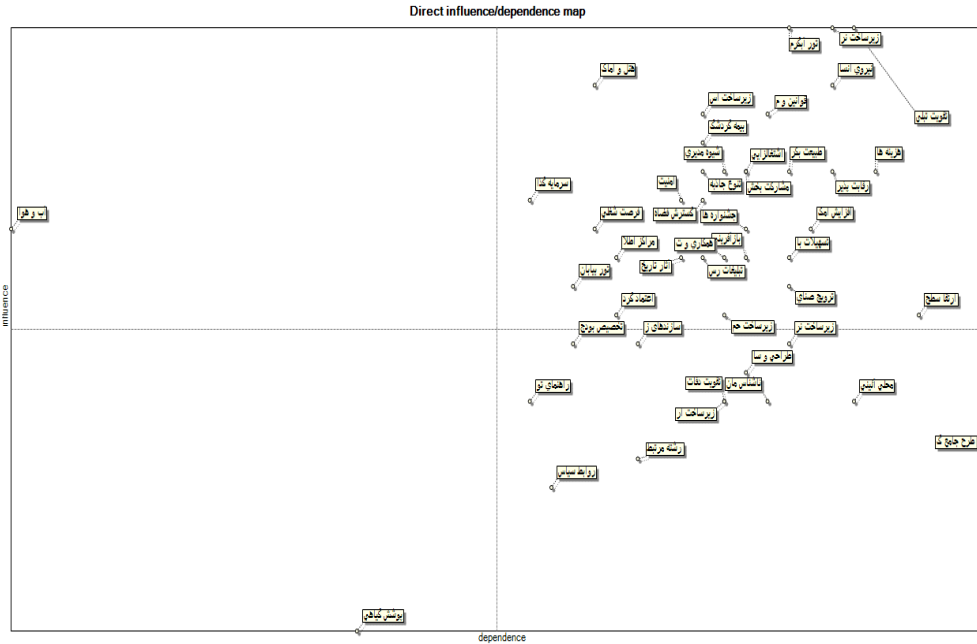
تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی و پوشش گیاهی به ترتیب دارای بیش‌ترین و کم‌ترین تأثیرگذاری غیر مستقیم در سیستم هستند. نتایج کلی به تفکیک در جدول ۲ قابل مشاهده است.

جدول ۳. تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم شاخص‌ها

ردیف	متغیر	اثرات مستقیم			اثرات غیرمستقیم		
		تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	خالص اثرگذاری	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	خالص اثرگذاری
۱	شرایط آب و هوایی و اقلیم	۷۷	۴۴	+۳۳	۴۴۷۸۹۶	۲۵۶۲۵۸	۱۹۱۶۳۸
۲	پوشش گیاهی	۶۳	۶۰	+۳	۳۶۷۳۰۱	۳۴۴۷۹۴	۲۲۵۰۷
۳	طبیعت بکر و توان طبیعی	۷۹	۸۰	-۱	۴۵۶۶۹۷	۴۶۳۶۲۳	-۶۹۲۶
۴	سازندهای زمین‌شناسی	۷۳	۷۳	۰	۴۲۴۳۲۶	۴۲۰۴۱۶	۳۹۲۰
۵	مناسب بودن هزینه‌ها	۷۹	۸۴	-۵	۴۵۹۴۶۹	۴۸۱۷۱۳	-۲۹۲۴۴
۶	فرصت‌های شغلی	۷۷	۷۱	+۶	۴۴۴۹۷۲	۴۰۸۶۸۴	۳۶۲۸۸
۷	تخصیص بودجه	۷۳	۷۰	+۳	۴۲۳۹۸۷	۴۰۸۹۷۷	۱۵۰۱۰
۸	مشارکت بخش خصوصی	۷۹	۷۸	+۱	۴۵۴۰۵۶	۴۴۶۹۱۱	۷۱۴۵
۹	سرمایه‌گذاری برای تبلیغات و بازاریابی گردشگری	۷۸	۶۸	+۱۰	۴۴۹۰۷۱	۳۹۷۳۴۴	۵۱۷۲۷
۱۰	بیمه گردشگری	۸۰	۷۶	+۴	۴۶۴۶۲۸	۴۴۲۳۴۵	۲۲۲۸۳
۱۱	روابط سیاسی با کشورهای همسایه	۶۸	۶۹	-۱	۳۹۵۹۲۷	۴۰۴۱۷۰	-۸۲۴۳
۱۲	آثار تاریخی و میراث فرهنگی	۷۶	۷۵	+۱	۴۳۸۷۷۰	۴۳۲۸۲۵	۵۹۴۵
۱۳	تنوع و تعدد جاذبه‌های گردشگری	۷۹	۷۶	+۳	۴۵۶۳۶۴	۴۳۷۰۴۳	۱۹۳۲۱
۱۴	حس اعتماد گردشگر	۷۴	۷۲	+۲	۴۲۸۴۲۰	۴۱۳۷۵۰	۱۴۶۷۰
۱۵	ترویج صنایع دستی	۷۵	۸۰	-۵	۴۳۴۹۸۱	۴۶۴۲۵۸	-۲۹۲۷۷
۱۶	جشنواره‌ها و نمایشگاه‌ها	۷۷	۷۸	-۱	۴۴۷۱۰۵	۴۵۳۷۱۱	-۶۶۰۶
۱۷	ارتقای سطح فرهنگ عمومی منطقه در جذب گردشگر	۷۴	۸۶	-۱۲	۴۲۸۲۷۸	۴۹۵۳۶۶	-۶۷۰۸۸
۱۸	بازآفرینی بافت‌های واجد ارزش تاریخی	۷۶	۷۸	-۲	۴۳۹۲۲۱	۴۵۴۷۲۵	-۱۵۵۰۴
۱۹	برگزاری جشنواره‌های محلی - آئینی	۷۱	۸۳	-۱۲	۴۱۲۵۵۱	۴۸۶۳۵۸	-۷۳۸۰۷
۲۰	امنیت	۷۸	۷۵	+۳	۴۵۱۱۵۵	۴۳۴۶۶۹	۱۶۴۷۶
۲۱	راهنمایان تور متبحر و آشنا با زبان‌های مختلف	۷۱	۶۸	+۳	۴۱۲۸۱۳	۳۹۷۵۴۳	۱۶۳۷۰
۲۲	توسعه رشته‌های مرتبط دانشگاهی	۶۹	۷۳	-۴	۴۰۰۱۲۸	۴۲۴۶۶۹	-۲۴۵۴۱
۲۳	شیوه مدیریت و برنامه‌ریزی موجود در بخش گردشگری	۷۹	۷۷	+۲	۴۵۴۹۸۲	۴۴۲۵۱۸	۱۲۴۶۴
۲۴	نیروی انسانی متخصص	۸۲	۸۲	۰	۴۷۶۳۷۹	۴۷۶۵۰۶	-۱۲۷
۲۵	طرح جامع گردشگری	۶۹	۸۹	-۲۰	۳۹۸۹۶۵	۵۱۳۷۷۱	-۱۱۴۸۰۶
۲۶	رقابت‌پذیری	۷۹	۸۲	-۳	۴۵۴۵۱۸	۴۷۲۵۳۴	-۱۸۰۱۶
۲۷	تسهیلات بانکی	۷۶	۸۰	-۴	۴۴۲۷۶۵	۴۶۰۶۷۱	-۱۷۹۰۶
۲۸	قوانین و مقررات گردشگری	۸۱	۷۹	+۲	۴۵۶۹۸۱	۴۵۷۵۹۷	۸۳۸۴
۲۹	اشتغال‌زایی برای فارغ‌التحصیلان رشته‌های گردشگری	۷۹	۷۸	+۱	۴۵۶۸۶۹	۴۵۴۲۰۶	۲۶۶۳

۳۰	همکاری و تعامل دستگاه های مرتبط با گردشگری	۷۶	۷۷	-۱	۴۳۹۶۰۴	۴۴۵۲۲۹	-۵۶۲۵
۳۱	ناشناس ماندن بسیاری از جاذبه های گردشگری	۷۱	۷۹	-۸	۴۱۰۹۵۶	۴۶۲۷۹۶	-۵۱۸۴۰
۳۲	افزایش امکانات و خدمات گردشگری (امنیت بانکی، بیمه ای، تفریحی و...)	۷۷	۸۱	-۴	۴۴۳۴۶۱	۴۶۵۰۴۳	-۲۱۵۸۲
۳۳	ارائه تورهای تخصصی آب گرم	۸۴	۸۰	+۴	۴۸۵۳۹۳	۴۶۴۱۲۴	۲۱۲۶۹
۳۴	ارائه تورهای تخصصی در زمینه بیابانگردی	۷۵	۷۰	+۵	۴۳۴۰۳۹	۴۰۵۰۷۵	۲۸۹۶۴
۳۵	تقویت دفاتر و آژانس های مسافرتی	۷۱	۷۷	-۶	۴۱۲۴۱۳	۴۴۲۵۲۲	-۳۰۱۰۹
۳۶	هتل ها و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه ها و با هزینه های متنوع	۸۲	۷۱	+۱۱	۴۷۷۰۰۵	۴۰۹۹۱۱	۶۷۰۹۴
۳۷	طراحی و ساخت مجتمع های پیشرفته گردشگری	۷۲	۷۸	-۶	۴۱۶۵۶۹	۴۵۱۰۱۲	-۳۴۴۴۳
۳۸	گسترش فضاهای ساخته شده مرتبط با گردشگری	۷۸	۷۶	+۲	۴۵۱۵۰۱	۴۳۷۰۰۳	۱۴۴۹۸
۳۹	زیرساخت های سخت (موزه، مکان های نمادین فرهنگی)	۷۳	۸۰	-۷	۴۲۳۹۸۲	۴۶۶۶۶۱	-۴۲۶۷۹
۴۰	زیرساخت های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه)	۸۴	۸۲	+۲	۴۸۵۰۷۴	۴۷۲۱۵۹	۱۲۹۱۵
۴۱	تقویت زیرساخت های حمل و نقل	۷۴	۷۷	-۳	۴۲۸۸۵۲	۴۴۵۸۷۹	-۱۷۰۲۷
۴۲	تقویت زیرساخت های ارتباط جمعی	۷۱	۷۷	-۶	۴۱۰۷۰۰	۴۴۹۳۱۹	-۳۸۶۱۹
۴۳	تقویت زیرساخت های اسکان و اقامت	۸۱	۷۶	+۵	۴۶۷۹۹۵	۴۳۵۷۱۸	۳۲۲۷۷
۴۴	تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه های اجتماعی	۸۴	۸۳	+۱	۴۸۵۵۶۰	۴۷۶۶۲۹	۸۹۳۱
۴۵	تبلیغات رسانه ای (تبلیغات و رسانه های محلی و دولتی)	۷۶	۷۶	.	۴۴۰۹۱۴	۴۴۱۵۱۰	-۵۹۶
۴۶	ایجاد مراکز اطلاع رسانی گردشگری شهری	۷۶	۷۲	+۴	۴۳۹۷۵۳	۴۱۷۸۰۱	۲۱۹۵۲
	جمع	۳۴۹۶	۳۴۹۶	.	۲۰۲۴۳۳۵۶	۲۰۲۴۳۳۵۶	.

موقعیت قرارگیری هر کدام از پیشرانها درگراف پراکنش به منزله وضعیت خاص آن پیشران و قرارگیری در منطقه خاص با ویژگی های خاص است و میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن عامل را نشان می دهد- قرارگیری متغیر در قسمت شمال غرب و نزدیکی بیش تر آن به محور Y نشان دهنده تأثیرگذاری بیش تر و نزدیکی به محور X و قرارگیری در منتهی الیه جنوب غربی گراف نشان از تأثیرپذیری بالا از سیستم است- به همین روی و با توجه به شکل ۲ وضعیت پیشرانها به شرح جدول ۳ می باشد.

شکل ۲. نحوه پراکندگی پیشران‌ها و جایگاه آن‌ها بر روی محور تاثیرگذاری و تاثیرپذیری

جدول ۴. وضعیت تأثیرگذاری پیشران‌ها بر گردشگری شهرستان فردوس

موقعیت عوامل	وضعیت	عوامل
ناحیه ۱	تأثیرگذار	شرایط آب‌وهوایی و اقلیم
ناحیه ۲	دو وجهی	زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...)، ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم درمانی، نیروی انسانی متخصص، برگزاری جشنواره‌های محلی - آئینی، تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی، قوانین و مقررات گردشگری، زیرساخت‌های اسکان و اقامت، طبیعت بکر و توان طبیعی، اشتغال‌زایی، بیمه گردشگری، شیوه مدیریت و برنامه‌های موجود در بخش گردشگری، رقابت‌پذیری، افزایش امکانات و خدمات گردشگری (امنیت بانکی، بیمه‌ای، تفریحی و...)، مشارکت بخش خصوصی، تنوع و تعدد جاذبه‌های گردشگری، امنیت، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌ها، گسترش فضاهای ساخته شده مرتبط با گردشگری، همکاری و تعامل دستگاه‌های مرتبط با گردشگری.
ناحیه ۳	تأثیرپذیر	طرح جامع گردشگری، روابط سیاسی با کشورهای همسایه، توسعه رشته‌های مرتبط دانشگاهی، تقویت زیرساخت‌های ارتباط جمعی، تقویت دفاتر و آژانس‌های مسافرتی، ناشناس ماندن بسیاری از جاذبه‌های گردشگری، طراحی و ساخت مجتمع‌های پیشرفته گردشگری.
ناحیه ۴	مستقل	پوشش گیاهی
	تنظیمی	تخصیص بودجه، فرصت شغلی، راهنمایان تور متبحر و آشنا با زبان‌های مختلف، ارائه تورهای تخصصی در زمینه بیابانگردی، حس اعتماد گردشگر.

اولویت‌بندی مهم‌ترین پیشران‌های تأثیرگذار در آینده گردشگری شهرستان فردوس نشان می‌دهد عوامل ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم درمانی، زیرساخت‌های نرم و تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی اثرگذارترین و کلیدی‌ترین عوامل در آینده گردشگری این شهرستان هستند. سایر عوامل تأثیرگذار در جدول ۴ ذکر گردیده است.

جدول ۵. رتبه‌بندی و اولویت‌بندی نهایی عوامل تأثیرگذار

مهم‌ترین شاخص‌های تأثیرگذار بر گردشگری شهرستان فردوس		بعد	متغیرها
رتبه	خالص اثرگذاری		
۱	۲۴۰	خدمت‌رسانی - رفاهی	ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم درمانی
۲	۲۴۰	زیرساختی	زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...)
۳	۲۴۰	تبلیغات و بازاریابی	تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی
۴	۲۳۴	برنامه‌ریزی و مدیریت	نیروی انسانی متخصص

۵	۲۳۴	خدماتی- رفاهی	هتل و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع
۶	۲۳۱	برنامه‌ریزی و مدیریت	قوانین و مقررات گردشگری
۷	۲۳۱	زیرساختی	زیرساخت‌های اسکان و اقامت
۸	۲۲۸	اقتصادی	بیمه گردشگری
۹	۲۲۵	محیطی	طبیعت بکر و توان طبیعی
۱۰	۲۲۵	اقتصادی	مناسب بودن هزینه‌ها
۱۱	۲۲۵	اقتصادی	مشارکت بخش خصوصی
۱۲	۲۲۵	اجتماعی- فرهنگی	تنوع و تعدد جاذبه‌های گردشگری
۱۳	۲۲۵	برنامه‌ریزی و مدیریت	شیوه مدیریت و برنامه‌ریزی موجود در بخش گردشگری
۱۴	۲۲۵	برنامه‌ریزی و مدیریت	رقابت‌پذیری
۱۵	۲۲۵	برنامه‌ریزی و مدیریت	اشتغال زایی برای فارغ‌التحصیلان رشته‌های گردشگری

با توجه به نتایج اولویت‌بندی نهایی نرم‌افزار میک‌مک، ۹ پیشران کلیدی مؤثر بر آینده گردشگری شهرستان فردوس مشخص و در مرحله بعد برای عوامل اصلی وضعیت احتمالی طراحی شد. بدین صورت که برای هر یک از عوامل سه فرض مطلوب (بهترین و خوشبینانه‌ترین وضعیت برای آینده گردشگری شهرستان فردوس)، بینابین (ادامه وضع امروز) و بحرانی (نامناسب‌ترین حالتی که ممکن است رخ دهد) در نظر گرفته شد. با توجه به نتایج جدول ۶، ۲۷ وضعیت احتمالی طراحی و سپس در قالب روش دلفی از کارشناسان و متخصصان در مورد آن‌ها نظرخواهی شد. برون‌داد نرم‌افزار سناریویزارد نشان داد جمع کل سناریوهای استخراجی ۱۹۶۸۳ سناریو است که از این تعداد ۴ سناریو قوی و با اثرگذاری بالا بر سیستم، ۶۹۷ سناریو ضعیف و ۲۶ سناریو نیز ناسازگار بودند.

جدول ۶. وضعیت‌های احتمالی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده گردشگری شهرستان فردوس

کد	وضعیت‌های محتمل	وضعیت	عوامل کلیدی تأثیرگذار
A1	بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده از ظرفیت چشمه‌های آبگرم معدنی با رونق توره‌های تخصصی	مطلوب	A: ارائه توره‌های تخصصی آبگرم معدنی
A2	ادامه روند وضع موجود	بینابین و ایستا	
A3	عدم ارائه توره‌های تخصصی آبگرم و نبود برنامه‌ریزی در استفاده از این ظرفیت	بحرانی	
B1	برنامه‌ریزی یکپارچه برای ایجاد تنوع در زیرساخت‌های نرم	مطلوب	B: زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...)
B2	وضعیت نچندان مطلوب این نوع زیرساخت‌ها در سایه توجه ناکافی	بینابین و ایستا	
B3	عدم توجه به نقش زیرساخت‌های نرم در رونق گردشگری	بحرانی	
C1	استفاده از ظرفیت تبلیغی شبکه‌های استانی و ملی و صفحات مجازی برای شناخت ظرفیت‌های گردشگری شهرستان	مطلوب	C: تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی
C2	ادامه روند وضع موجود در استفاده ناکافی از ظرفیت‌های تبلیغی رسانه‌ها	بینابین و ایستا	
C3	بی‌توجهی و عدم برنامه‌ریزی برای استفاده از ظرفیت تبلیغی رسانه و فضای مجازی	بحرانی	
D1	برنامه‌ریزی ساختاری برای استفاده از نیروهای متخصص بومی برای توسعه گردشگری	مطلوب	D: نیروی انسانی متخصص
D2	ادامه روند وضع موجود توجه به نیروهای توانمند و متخصص	بینابین و ایستا	
D3	عدم بکارگیری نیروی انسانی متخصص و عدم استفاده از آن‌ها در توسعه گردشگری	بحرانی	
E1	توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران	مطلوب	E: هتل و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع
E2	ادامه روند وضع موجود	بینابین و ایستا	
E3	عدم توجه به نیازهای گردشگران از جنبه کمیت و کیفیت دسترسی به انواع هتل‌ها و اماکن با کیفیت	بحرانی	
F1	بهبود قوانین و مقررات گردشگری	مطلوب	F: قوانین و مقررات گردشگری
F2	ادامه روند وضع موجود	بینابین و ایستا	
F3	عدم بهبود قوانین و مقررات گردشگری	بحرانی	
G1	برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های پیش‌تر	مطلوب	G: زیرساخت‌های اسکان و اقامت
G2	تداوم وضعیت فعلی توجه به زیرساخت‌های اسکان و اقامت	بینابین و ایستا	
G3	بی‌توجهی و نبود برنامه‌ریزی برای بهبود زیرساخت‌ها و فرسودگی و تضعیف تدریجی زیرساخت‌های موجود	بحرانی	

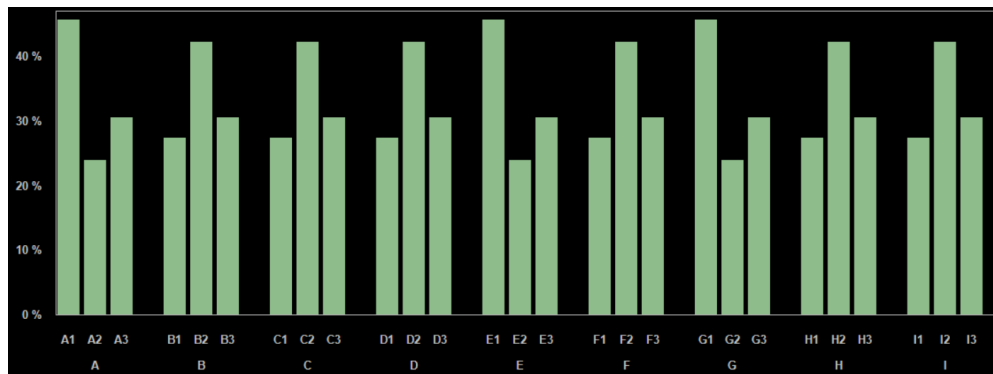
H1	استفاده از ظرفیت‌های گوناگون بیمه گردشگری برای پیشگیری از هزینه‌های احتمالی برای گردشگران	مطلوب	H: بیمه گردشگری
H2	ادامه روند وضع موجود	بینابین و ایستا	
H3	عدم بیمه گردشگران و ایجاد هزینه‌های احتمالی برای آن‌ها	بحرانی	
I1	توجه به پتانسیل‌های طبیعی شهرستان و استفاده از ظرفیت آن برای رونق گردشگری	مطلوب	I: طبیعت بکر و توان طبیعی
I2	توجه اندک به ظرفیت‌های طبیعی در رونق گردشگری	بینابین و ایستا	
I3	عدم توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های طبیعی و توان موجود آن در رونق گردشگری	بحرانی	

در ادامه به گروه‌بندی سناریوهای محتمل و با سازگاری بالا پرداخته شد. همانطور که در شکل ۳ مشخص است، سناریوهای قوی و محتمل آینده گردشگری شهرستان فردوس شامل ۴ سناریو است که جمعاً از ۳۶ وضعیت احتمالی تشکیل شده‌اند. همانطور که از تعداد وضعیت‌های با رنگ زرد مشخص است، وضعیت‌های ایستا و بینابین بر دیگر وضعیت‌ها برتری دارد؛ به طوری که از مجموع ۳۶ وضعیت احتمالی، ۱۵ وضعیت معادل ۴۶٫۶۶ درصد دارای وضعیت بینابین، و به ترتیب ۱۲ وضعیت معادل ۳۳٫۳۴ درصد و ۹ وضعیت معادل ۲۵ درصد دارای وضعیت مطلوب (رنگ سبز) و سپس بحرانی (رنگ قرمز) هستند. همچنین نتایج نشان می‌دهد از بین ۴ سناریوی قوی و محتمل، سناریوی دوم دارای شرایط کاملاً مطلوب و پیش‌برنده، سناریوهای ۳ و ۴ بینابین و ایستا و سناریوی ۱ نیز وضعیت بحرانی هستند.

سناریوی شماره ۱	سناریوی شماره ۲	سناریوی شماره ۳	سناریوی شماره ۴
ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم معنی: عدم ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم و نبود برنامه‌ریزی در استفاده از این ظرفیت	ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم معنی: بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معنی با رونق تورهای تخصصی	ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم معنی: ادامه روند وضع موجود	ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم معنی: بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معنی با رونق تورهای تخصصی
زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...) عدم توجه به نقش زیرساخت‌های نرم در رونق گردشگری	زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...) برنامه‌ریزی یکپارچه برای ایجاد تنوع در زیرساخت‌های نرم	زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...) وضعیت نچندان مطلوب این نوع زیرساخت‌ها در سایه توجه ناکافی	زیرساخت‌های نرم (کافه، فضاهای خلاقانه و...) وضعیت نچندان مطلوب این نوع زیرساخت‌ها در سایه توجه ناکافی
تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی: بی‌توجهی و عدم برنامه‌ریزی برای استفاده از ظرفیت تبلیغی رسانه و فضای مجازی	تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی: استفاده از ظرفیت تبلیغی شبکه‌های انسانی و ملی و صفحات مجازی برای شناخت ظرفیت‌های گردشگری شهرستان	تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی: ادامه روند وضع موجود در استفاده ناکافی از ظرفیت‌های تبلیغی رسانه‌ها	تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی: ادامه روند وضع موجود توجه به نیروهای توانمند و متخصص
نیروی انسانی متخصص: عدم به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص و عدم استفاده از توان آن‌ها در توسعه گردشگری	نیروی انسانی متخصص: برنامه‌ریزی ساختاری برای استفاده از نیروهای متخصص بومی برای توسعه گردشگری	نیروی انسانی متخصص: ادامه روند وضع موجود توجه به نیروهای توانمند و متخصص	نیروی انسانی متخصص: ادامه روند وضع موجود توجه به نیروهای توانمند و متخصص
هتل و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع: عدم توجه به نیازهای گردشگران از جنبه کیفیت و دسترسی به انواع هتل‌ها و اماکن با کیفیت	هتل و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع: توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران	هتل و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع: ادامه روند وضع موجود	هتل و اماکن اقامتی با کیفیت و متنوع برای تمامی سلیقه‌ها و با هزینه‌های متنوع: توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران
قوانین و مقررات گردشگری: بی‌توجهی به ضعف‌های موجود و عدم بهبود و اصلاح قوانین و مقررات گردشگری	قوانین و مقررات گردشگری: بهبود قوانین و مقررات گردشگری	قوانین و مقررات گردشگری: ادامه روند موجود	قوانین و مقررات گردشگری: ادامه روند موجود
زیرساخت‌های اسکان و اقامت: بی‌توجهی و نبود برنامه‌ریزی برای بهبود زیرساخت‌ها و فرسودگی و تصفیع تدریجی زیرساخت‌های موجود	زیرساخت‌های اسکان و اقامت: برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های پیش‌تر	زیرساخت‌های اسکان و اقامت: تاوانم وضعیت فعلی توجه به زیرساخت‌های اسکان و اقامت	زیرساخت‌های اسکان و اقامت: برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های پیش‌تر
بیمه گردشگری: عدم بیمه گردشگران و ایجاد هزینه‌های احتمالی برای آن‌ها	بیمه گردشگری: استفاده از ظرفیت‌های گوناگون بیمه گردشگری برای پیشگیری از هزینه‌های احتمالی برای گردشگران	بیمه گردشگری: ادامه روند وضع موجود	بیمه گردشگری: ادامه روند وضع موجود
طبیعت بکر و توان طبیعی: عدم توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های طبیعی و توان موجود آن در رونق گردشگری	طبیعت بکر و توان طبیعی: توجه به پتانسیل‌های طبیعی شهرستان و استفاده از ظرفیت آن برای رونق گردشگری	طبیعت بکر و توان طبیعی: توجه اندک به ظرفیت‌های طبیعی در رونق گردشگری	طبیعت بکر و توان طبیعی: توجه اندک به ظرفیت‌های طبیعی در رونق گردشگری

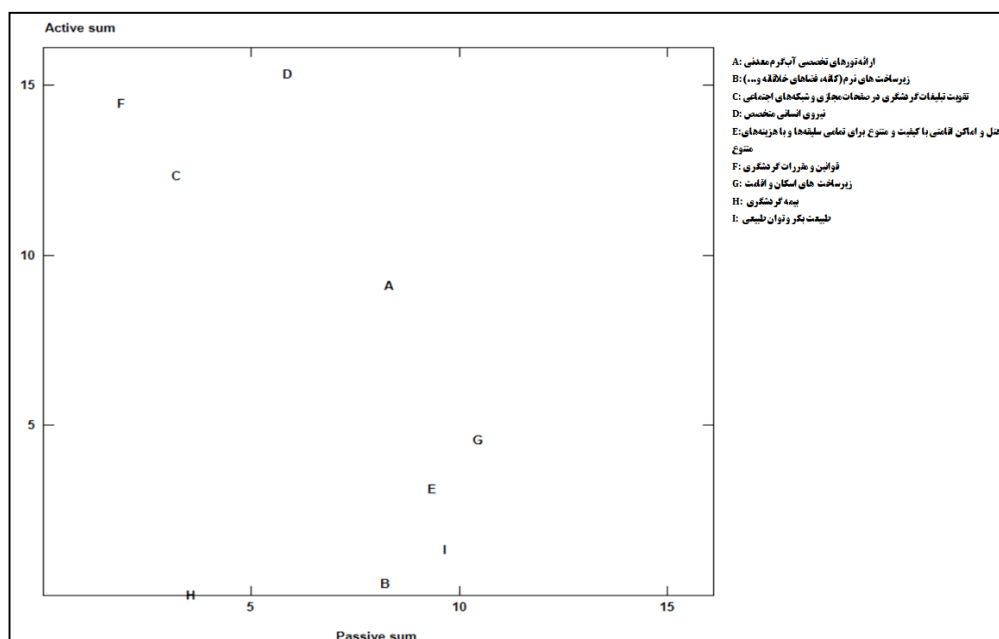
شکل ۳. سناریوهای محتمل و با سازگاری بالا در آینده گردشگری شهرستان فردوس

در شکل ۴ آمار فراوانی متغیرهای مربوط به هر مولفه نشان داده شده است. با توجه به نتایج، در مولفه ارائه تورهای تخصصی آب‌گرم معنی (A)، متغیر بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده هرچه بهتر از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معنی با رونق تورهای تخصصی (A1)، در مولفه زیرساخت‌های نرم (B)، متغیر وضعیت نچندان مطلوب این نوع زیرساخت‌ها در سایه توجه ناکافی (B2) و در سایر مولفه‌ها نیز به ترتیب، ادامه روند وضع موجود در استفاده ناکافی از ظرفیت‌های تبلیغی رسانه‌ها (C2)، ادامه روند وضع موجود توجه به نیروهای توانمند و متخصص (D2)، توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران (E1)، ادامه روند موجود در زمینه قوانین و مقررات گردشگری (F2)، برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های پیش‌تر (G1)، ادامه وضع موجود در زمینه بیمه گردشگران (H2) و توجه اندک به ظرفیت‌های طبیعی در رونق گردشگری (I2) بیش‌ترین فراوانی را داشته‌اند.

شکل ۴. نمودار فراوانی وضعیت‌های احتمالی استفاده شده در سناریوهای با سازگاری بالا

هدف سیستم شبکه‌ای بررسی و نشان دادن جایگاه مولفه‌های پژوهش و نقش آن‌ها در تحلیل و نحوه اثرگذاری بر سیستم است. براین اساس که نشان دهد مؤلفه‌های پژوهش چقدر کلیدی هستند و می‌توانند سیستم را تحت تأثیر قرار دهند. جایگاه هر کدام از مولفه‌ها بر روی نمودار نشان دهنده میزان اهمیت و تأثیرگذاری آن‌هاست؛ به طوری که هرچقدر مولفه‌ها به قسمت بالا و سمت راست نمودار (شمال غربی آن) نزدیک‌تر باشند، نشان دهنده میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بالای آن‌ها بر سایر توصیف‌گرهاست و هرچقدر نیز به قسمت بالا و سمت چپ آن (شمال شرق) نزدیک‌تر باشند، نشان دهنده تأثیرگذاری بالا و کلیدی‌تر بودن مؤلفه‌هاست به طوری که می‌توانند سیستم را به نحو مؤثری کنترل کنند و استراتژی‌های آینده گردشگری شهرستان باید بر مدار این مولفه‌ها صورت بگیرد. همانطور که از نحوه قرارگیری مؤلفه‌ها در شکل ۵ مشخص است، سه مؤلفه C (تقویت تبلیغات گردشگری در صفحات مجازی و شبکه‌های اجتماعی)، D (نیروی انسانی متخصص) و F (قوانین و مقررات گردشگری) به عنوان عوامل اثرگذار در قسمت بالا سمت چپ نمودار قرار دارند که در این میان مؤلفه F به منتهی الیه آن نزدیک‌تر است و میزان تأثیرگذاری آن بسیار بیش‌تر از دو مؤلفه دیگر است و نقش مهمی در آینده توسعه گردشگری شهرستان فردوس ایفا می‌کند.

شکل ۵. نتایج نمودار سیستم شبکه‌ای توصیف‌گرهای پژوهش

با توجه به نتایج جدول ۷ فرض‌های I1, B1, E1, G1, و A1 به ترتیب دارای بیش‌ترین اثر سازگاری در سناریوها هستند. این مسئله نشان‌دهنده اهمیت بالای این فرض‌هاست؛ به طوری که برنامه‌ریزی در زمینه استفاده از توان طبیعی شهرستان با توجه به اهمیت گردشگری کویر و بیابان و وجود ظرفیت بالای شهرستان فردوس در این زمینه و سایر جلوه‌های طبیعی این شهرستان، توجه به بهبود زیرساخت‌های اسکان و اقامت با توجه به تعدد گردشگران وارد شده به شهرستان و اهمیت مسیرهای حمل‌ونقل جاده‌ای شهرستان به خاطر اتصال به شریان‌های اصلی ارتباطی شرق و همچنین مسیرهای ارتباطی برون‌مرزی و ظرفیت ایجاد حمل‌ونقل ریلی و هوایی با توجه به چشم‌انداز ایجاد یک قطب گردشگری جدید در شرق و شمال شرق کشور و نیاز گسترده به تقویت، بهبود و ایجاد خطوط حمل‌ونقلی جدید، توجه به انواع زیرساخت‌های اسکان با توجه به توان مالی گردشگران، تنوع و بهبود در کمیت و کیفیت زیرساخت‌های نرم همچون کافه، رستوران‌ها و فضاهای خلاقانه و امتیاز خاص این شهرستان در زمینه گردشگری سلامت با توجه به ظرفیت بالقوه آن به خاطر تعدد چشمه‌های آب‌گرم معدنی از جمله چشمه آب‌گرم معدنی فردوس به‌عنوان مؤثرترین فرض‌ها در صورت توجه و برنامه‌ریزی ساختاری می‌توانند نقش مهمی در آینده گردشگری این شهرستان داشته باشند.

جدول ۷. مقدار پابرجایی عوامل کلیدی

ارزش سازگاری	فرض	عوامل کلیدی
۲۰	توجه به پتانسیل‌های طبیعی شهرستان و استفاده از ظرفیت آن برای رونق گردشگری	پتانسیل‌های طبیعی
۱۷	برنامه‌ریزی یکپارچه برای ایجاد تنوع در زیرساخت‌های نرم	زیرساخت‌های نرم
۱۶	توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران	تناسب اماکن اقامتی با نیاز گردشگران
۱۴	برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های بیش‌تر	بهبود زیرساخت‌ها
۱۲	بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده هرچه بهتر از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معدنی با رونق تورهای تخصصی	ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معدنی
۱۰	برنامه‌ریزی ساختاری برای استفاده از نیروهای متخصص بومی برای توسعه گردشگری	نیروهای متخصص بومی
۷	استفاده از ظرفیت تبلیغی شبکه‌های استانی و ملی و صفحات مجازی برای شناخت ظرفیت‌های گردشگری شهرستان	ظرفیت‌های تبلیغاتی
۴	استفاده از ظرفیت‌های گوناگون بیمه گردشگری برای پیشگیری از هزینه‌های احتمالی برای گردشگران	بیمه گردشگری
۲	بهبود قوانین و مقررات گردشگری	قوانین گردشگری

در نهایت، چهار سناریوی باور کردنی برای آینده گردشگری شهرستان فردوس با توجه به درجه مطلوبیت آن‌ها به سه گروه تقسیم شدند که هر گروه شامل یک یا دو سناریو با ویژگی‌های مشترک و نزدیک به هم هستند؛ گروه اول: سناریوهای بسیار مطلوب و با روندی مطلوب که تنها شامل سناریوی ۲ می‌شود. گروه دوم: سناریوهایی که در ادامه وضع موجود هستند و حالت بینابین و نسبی از فاجعه و مطلوبیت دارند و شامل سناریوهای ۳ و ۴ می‌شود. گروه سوم: سناریوهایی که روند نامطلوب و در آستانه بحران و گاهاً بحرانی دارند و سناریوی ۱ را در بر می‌گیرد.

سناریوهای گروه اول: شرایط پیش‌برنده (سناریوهای مطلوب)

این گروه شامل سناریوی ۲ است و بهترین و مطلوب‌ترین شرایط ممکن برای بهبود گردشگری شهرستان فردوس را شامل می‌شود. در این سناریو تمام وضعیت‌های مطلوب پیش‌روی آینده توسعه گردشگری شهرستان فردوس شامل بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معدنی با رونق تورهای تخصصی، برنامه‌ریزی یکپارچه برای ایجاد تنوع در زیرساخت‌های نرم، استفاده از ظرفیت تبلیغی شبکه‌های استانی و ملی و صفحات مجازی برای شناخت ظرفیت‌های گردشگری شهرستان، برنامه‌ریزی ساختاری برای استفاده از نیروهای متخصص بومی، توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران، بهبود قوانین و مقررات گردشگری، برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های بیش‌تر، استفاده از ظرفیت‌های گوناگون بیمه گردشگری برای پیشگیری از هزینه‌های احتمالی برای گردشگران و

توجه به پتانسیل‌های طبیعی شهرستان و استفاده از ظرفیت آن برای رونق گردشگری قرار دارند. در این باره ذکر نکات زیر ضروری است:

استفاده از نیروی متخصص بومی در بدنه مدیریت شهری و فرایندهای برنامه‌ریزی به‌عنوان یکی از الگوهای حکمروایی خوب شهری در کنار مشارکت‌بخشی متخصصان بومی در فرایند برنامه‌ریزی با توجه به شناخت تخصصی و حساسیت و مسئولیت‌پذیری آن‌ها به‌خاطر حس شهر دوستی که دارند، می‌تواند نقش مهمی در رونق هرچه بهتر گردشگری در شهرستان و استفاده از ظرفیت‌های آن با استفاده از توان و تخصص نیروهای بومی داشته باشد. در صورت تحقق این امر و استفاده از توان نیروهای متخصص و نخبه شهرستان و استان، ظرفیت‌های مورد توجه نیز رشد می‌یابند که نتیجه آن بهبود گردشگری شهرستان است. از دیگر وضعیت‌های مورد توجه و امیدوارکننده در این سناریو می‌توان به قابلیت‌های طبیعی و محیطی شهرستان اشاره کرد. موقعیت قرارگیری، ظرفیت‌های بالقوه طبیعی به سبب وجود مواهب طبیعی فراوان از جمله تعدد چشمه‌های آب‌گرم و نقش روزافزون آن‌ها در سلامت بشر و به دنبال آن رونق روزافزون گردشگری سلامت، وجود جلوه‌های طبیعی فراوان همچون کویر پلوند و سه قلعه، غارها و آبشارها و سایر جلوه‌های طبیعی و همچنین ساخته‌های دست بشر با توجه به ظرفیت محیطی و طبیعی شهرستان همچون آب‌انبارها، حمام و حوض و سایر جلوه‌های معماری کهن و ظرفیت‌های بیشمار آن‌ها در جذب گردشگر، همچنین پیشینه تاریخی و فرهنگی این شهر به‌عنوان یکی از کانون‌های مهم شهری خراسانات و نقش این عامل در رونق هرچه بهتر گردشگری، از جمله عواملی است که سبب رونق و بهبود گردشگری در این شهرستان شده است. گسترش تکنولوژی ارتباطی یکی دیگر از فرصت‌هایی است که با توجه به ظرفیت‌های بیشمار آن در این سناریو توانسته است در رونق هرچه بهتر گردشگری نقش ایفا کند. در این رابطه استفاده بهینه از ظرفیت‌های تبلیغی شبکه‌های استانی، ملی و ظرفیت فضای مجازی توانسته است به مثبت شدن و بهتر شدن اوضاع کمک فراوانی کند.

در مجموع به وقوع پیوستن این سناریو - که نتیجه آن رونق گردشگری و به دنبال آن مزایای فراوان برای این شهرستان و مردم آن است - نیازمند توجه به ظرفیت‌های ذکر شده و سایر ظرفیت‌های مرتبط از جمله فراهم آوردن زمینه برای افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، توجه به طرح‌های مرتبط با گردشگری و حمایت از آن‌ها، توجه به وجود زیرساخت‌های لازم و توسعه کمی و کیفی آن‌ها، توجه به نقش زیرساخت‌های نرم در رونق گردشگری از طریق به کارگیری این زیرساخت‌ها در مجموعه‌های گردشگری، فضاهای مطلوب و بهینه شهری و توجه به دسترسی‌پذیری و کیفیت آن‌ها، افزایش امکانات زیرساختی و دسترسی‌پذیری به انواع زیرساخت‌های اسکان و اقامت با توجه به نیازها و توان‌های مالی و علایق گوناگون گردشگران، به کارگیری توانمندی فضای مجازی در شناخت هرچه بهتر توانمندی‌ها و ظرفیت‌های گردشگری شهرستان از طریق ایجاد سایت‌ها و...، توجه اداره میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری شهرستان و استان در این زمینه از طریق ایجاد سایت، برنامه‌ریزی برای تولید مستند، فیلم و همچنین کلیپ‌های کوتاه و انتشار عکس‌هایی با مضمون آشنایی بیش‌تر با توان‌های این شهرستان است.

سناریوهای گروه دوم: سناریوهای بینابین و ایستا

این گروه از سناریوها حالتی ایستا و بینابین دارند و بیش‌تر در ادامه روند موجود هستند؛ به طوری که گاهی حاکی از وضعیت ضعیف و نسبتاً ضعیف یک مؤلفه و گاهی نیز نشان دهنده وضعیت ایستا و با سرعت آرام به سمت جلو هستند. این سناریوها شامل دو سناریوی ۳ و ۴ است. در سناریوی ۴ وضعیت‌هایی بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معدنی با رونق توره‌های تخصصی، توجه به وجود انواع اماکن اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران و برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود زیرساخت‌های موجود اسکان و ساخت زیرساخت‌های بیش‌تر همانند وضعیت سناریوی ۲ است و همچنین تمام وضعیت‌های سناریوی ۳ دارای روند بینابین - گاهی نسبتاً مطلوب و گاهی نسبتاً ضعیف - و در ادامه روند موجود است. این سناریو در ادامه روند موجود است. در هر صورت نمی‌توان برای آن بهبود و نقطه اوج متصور شد و با چیزی که از آینده گردشگری این شهرستان - با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های آن - می‌توان انتظار داشت، فاصله دارد. در این شرایط به ظرفیت عظیم گردشگری سلامت و امکان درآمدزایی آن با توجه به تعدد چشمه‌های آب‌گرم معدنی و مزایای گسترده آن در زمینه مسافرت‌های شخصی و در قالب تور و امکان اشتغال‌زایی آن توجه کافی نشده است. با توجه به عدم ساماندهی و نبود برنامه‌ریزی‌های جامع در زمینه

گردشگری، زیرساخت‌های شهری حالت ایستایی دارند، به‌طوری که به کیفیت و نقش زیرساخت‌های نرم-تعدد، جای‌گذاری مناسب و... آن‌ها- توجه کافی نشده و به تمام ظرفیت‌های امکاناتی و زیرساختی با توجه به توان گسترده این شهرستان توجه نشده، استفاده از توان تبلیغاتی گردشگری جای برنامه‌ریزی بیش‌تری دارد، و توان طبیعی این شهرستان به‌خصوص با توجه به ظرفیت گسترده گردشگری بیابان و همچنین تلفیق محیط و پیشینه تاریخی دراز و البته با شکوه و با معماری غنی این شهرستان با جلوه‌هایی همچون آب‌انبارها، مکان‌های تاریخی و بقایای به‌جا مانده از آن‌ها، حمام‌ها، حوض‌ها و حوض انبارها، آرامگاه بزرگان، آسیاب‌های آبی، مدارس و مساجد و... آن‌طور که باید مورد توجه قرار نگرفته است.

سناریوهای گروه سوم: سناریوهای بحرانی و دارای روند نامطلوب

این سناریوها شامل سناریوی ۱ است و در وضعیت کاملاً بحرانی از نظر مطلوبیت و بحرانی بودن قرار دارد. به‌طوری که تمام وضعیت‌های موجود در آن بحرانی است. این سناریو بیانگر بدترین شرایط پیش‌روی توسعه گردشگری شهرستان فردوس است؛ به‌طوری که در این سناریو از رونق گردشگری شهرستان فردوس خبری نیست و عملی شدن این وضعیت‌ها می‌تواند آینده گردشگری را به خطر بیندازد. در این سناریو برنامه و هدفی برای توجه به ظرفیت‌های بالقوه گردشگری شهرستان و بالفعل کردن آن‌ها وجود ندارد. تا جایی که توان طبیعی شهرستان و همچنین ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم مورد بی‌توجهی قرار می‌گیرد و گردشگران نیز علاقه و انگیزه‌ای برای سفر به این شهرستان ندارند؛ چراکه در زمینه شناخت ظرفیت‌های شهرستان آگاه‌سازی صورت نگرفته است و همچنین برنامه‌ریزی برای جذب جمعیت وجود ندارد. این مسئله باعث شده است علایق و نیازهای گوناگون گردشگران در زمینه اسکان و اقامت مورد بی‌توجهی قرار بگیرد و زیرساخت‌ها نیز محدود و فرسوده باشند. در این سناریو گردشگران باید ریسک وقوع صدمات و خطرات را بپذیرند چراکه مورد حمایت بیمه قرار نمی‌گیرند، زیرساخت‌های جاذب گردشگری محدودند و با توجه به ضعف‌های موجود در زمینه قانون‌گذاری گردشگری، امیدی به بهبود شرایط نیست.

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی عوامل تأثیرگذار در آینده گردشگری شهرستان فردوس و استخراج کلیدی‌ترین این عوامل و سپس بررسی سناریوها برای مشخص شدن محتمل‌ترین سناریوهای پیش‌روی آینده گردشگری این شهرستان است. در این پژوهش ۴۶ عامل کلیدی تأثیرگذار در آینده گردشگری شهرستان در ۷ بعد محیطی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، برنامه‌ریزی و مدیریت، خدماتی- رفاهی، زیرساختی و تبلیغات و بازاریابی استخراج و با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک مورد تحلیل قرار گرفتند. اولویت‌بندی مهم‌ترین پیشران‌های تأثیرگذار نشان می‌دهد از بین ۴۶ پیشران تأثیرگذار، ۹ عامل تورهای تخصصی آب‌گرم معدنی، زیرساخت‌های نرم، تبلیغات گردشگری، نیروی انسانی متخصص، اماکن اقامتی برای تمامی سلیقه‌ها و هزینه‌ها، قوانین و مقررات گردشگری، زیرساخت‌های اسکان، بیمه گردشگری و پیشران توان طبیعی به عنوان اثرگذارترین و کلیدی‌ترین عوامل انتخاب شده‌اند. نتایج کلی نشان دهنده اهمیت بالای گردشگری سلامت با محوریت چشمه‌های آب‌گرم معدنی در آینده این شهر و برای رونق گردشگری آن است. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش نظم‌فر و علی‌بخشی (۱۴۰۰) در زمینه نقش رسانه، زیرساخت‌ها و وجود چشمه‌های آب‌گرم معدنی، رحیمی و همکاران (۱۴۰۱) در زمینه اهمیت رسانه و شرایط آب‌وهوایی و اقلیم، شریفی‌نیا (۱۳۹۹) در زمینه اهمیت توجه به نیروی انسانی متخصص و قهرمانی‌فرد و همکاران (۱۴۰۰) در زمینه اهمیت تبلیغات گردشگری در صفحه‌های مجازی در رونق هرچه بهتر گردشگری همسو است. همچنین برون‌داد نرم‌افزار سناریوویزارد نشان داد، جمع کل سناریوهای استخراجی ۱۹۶۸۳ سناریو است که از این تعداد ۴ سناریو قوی، ۶۹۷ سناریو ضعیف و ۲۶ سناریو نیز ناسازگار بودند. سناریوهای قوی و محتمل آینده گردشگری شهرستان فردوس شامل ۴ سناریو است که جمعاً از ۳۶ وضعیت احتمالی تشکیل شده‌اند. از مجموع این ۳۶ وضعیت احتمالی، ۱۵ وضعیت معادل ۴۶۶۶ درصد دارای وضعیت بینابین، و به ترتیب ۱۲ وضعیت معادل ۳۳،۳۴ درصد و ۹ وضعیت معادل ۲۵ درصد دارای وضعیت مطلوب و سپس بحرانی هستند. این نتایج نشان می‌دهد وقوع شرایط ایستا و وضعیت موجود در آینده گردشگری شهرستان فردوس نسبت به دو وضعیت دیگر محتمل‌تر است. با توجه به نتایجی که در مورد شرایط ایستا و بینابین رخ داد، وقوع این حالت نقش مهمی در کاهش روند بهبود گردشگری این شهرستان دارد؛ به‌گونه‌ای که با توجه به وضعیت‌های

استخراجی، وقوع این سناریو نشان دهنده ادامه وضعیت نه‌چندان مطلوب گذشته است؛ به طوری که یا حالت ایستا دارد و یا با رشد بسیار کندی به سمت جلو پیش می‌رود. همچنین نتایج نشان می‌دهد از بین ۴ سناریوی قوی و محتمل، سناریوی دوم دارای شرایط کاملاً مطلوب و پیش‌برنده است. وقوع این سناریو نقش مهمی در آینده گردشگری این شهرستان خواهد داشت. به طوری که تمام وضعیت‌های این سناریو مطلوب و دارای امتیازهای بالقوه برای آینده گردشگری شهرستان هستند. این سناریو در صورت مورد توجه قرار گرفتن، می‌تواند به عنوان وضعیت پیش‌برنده و مطلوب از لحاظ آینده گردشگری قلمداد گردد. سناریوهای ۳ و ۴ حالت بینابین و ایستا دارند و حاکی از وضعیت موجود هستند که در این بین سناریوی ۴ با سهم ۳۳ درصدی از وضعیت‌های مطلوب، شرایط بهتری دارد و سناریوی ۳ تماماً از وضعیت‌های ایستا و بینابین تشکیل شده است. بررسی وضعیت کنونی نشان دهنده وضعیت نه‌چندان مطلوب است. به طوری که غلبه عمده با وضعیت‌های نسبتاً بحرانی (در آستانه بحران) و همچنین حالت‌های سکون است و اگر مطلوبیتی هم باشد، محدود و با سرعت بسیار پایین است. به هر صورت نمی‌توان برای این سناریو بهبود و نقطه اوج متصور شد و با چیزی که از آینده گردشگری این شهرستان با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های آن می‌توان انتظار داشت، فاصله دارد. سناریوی ۱ نیز وضعیت بحرانی دارد.

وضعیت گردشگری این شهرستان با آینده مطلوب و متصور فاصله دارد؛ به طوری که هنوز برنامه‌ریزی جامعی برای استفاده از ظرفیت‌های بالقوه این شهرستان صورت نگرفته است. بنابراین نیاز است موارد زیر به‌عنوان پیشنهاد‌های کاربردی مورد توجه قرار بگیرند؛

- ۱- بهبود زیرساخت‌های لازم برای استفاده از ظرفیت چشمه‌های آب‌گرم معدنی با رونق تورهای تخصصی. ۲- استفاده از ظرفیت تبلیغی شبکه‌های استانی و ملی و صفحات مجازی برای شناخت ظرفیت‌های گردشگری شهرستان. ۳- برنامه‌ریزی ساختاری برای استفاده از نیروی متخصص بومی با توجه به توان و تخصص، آگاهی و کارآمدی بیش‌تر و حس مسئولیت‌پذیری آن‌ها. ۴- توجه به وجود انواع زیرساخت‌های اقامتی با توجه به نیاز و توان مالی تمام گردشگران. ۵- برنامه‌ریزی و توجه ویژه در راستای بهبود کمی و کیفی زیرساخت‌های موجود حمل‌ونقل با تکیه به موقعیت قرارگیری شهرستان، و به دنبال آن نقش ارتباطی مهم آن در شرق کشور و مهم‌تر از آن راه ارتباطی برون‌مرزی آن با کشورهای همسایه. ۶- توجه به پتانسیل‌های طبیعی شهرستان و استفاده از ظرفیت آن برای رونق گردشگری. ۷- استفاده از ظرفیت‌های بیمه گردشگری برای پیشگیری از هزینه‌های احتمالی گردشگران. ۸- ایجاد زمینه برای سرمایه‌گذاری بخش‌های خصوصی.

منابع

- اسدی، احمد؛ زادولی خواجه، شاهرخ (۱۴۰۰). تدوین الگوی توسعه گردشگری سلامت با رویکرد آینده‌پژوهی در کلانشهر تبریز. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۱ (۴۱)، ۱۲۶-۱۱۱.
- ایمانی، بهرام (۱۳۹۹). آینده‌پژوهی توسعه متوازن منطقه‌ای بر مبنای برنامه‌ریزی سناریو مینا (مطالعه موردی: استان اردبیل). جغرافیا و توسعه، ۱۸ (۵۸)، ۱۷-۴۴.
- بریمانی، فرامرز؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی؛ تبریزی، نازنین؛ نودزاصل، سهند (۱۳۹۷). ارزیابی رقابت‌پذیری مقاصد گردشگری سلامت با تأکید بر منابع و جاذبه‌های محوری (مطالعه موردی: چشمه‌های آبگرم رامسر). نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۲ (۶۳)، ۵۱-۲۷.
- پلوئی، کیوان؛ فضلی، صفر؛ درویشی سه تلاثی، فرهاد؛ بیات، روح‌الله؛ قادری، اسماعیل (۱۳۹۸). اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری سلامت ایران در افق ۱۴۱۴ با رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری. فصلنامه گردشگری و توسعه، ۸ (۳)، ۲۹-۱.
- تقدیسی، احمد؛ تقوایی، مسعود؛ پیری، سیامک (۱۳۹۱). تحلیلی بر نگرش جامعه میزبان به اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو. مجله برنامه‌ریزی فضایی، ۲ (۱)، ۱۴۰-۱۲۱.
- تقوایی، مسعود؛ حسینی‌خواه، حسین (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی توسعه صنعت گردشگری مبتنی بر روش آینده‌پژوهی و سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر یاسوج). مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۶ (۲۳)، ۳۰-۸.
- چراغعلی خانی، علی؛ رضاعلی، عماد؛ خوش‌لهجه، سید علی (۱۳۹۹). رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر انتخاب مکان هدف گردشگری در صنعت گردشگری ایران (با استفاده از مدل دیمتل). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۲ (۳)، ۱۰۸۱-۱۰۷۱.
- حسینی، علی؛ رحیم‌زاده، معصومه (۱۳۹۸). آینده‌نگاری صنعت گردشگری در شهر تهران. فصلنامه گردشگری شهری، ۶ (۱)، ۱۴۸-۱۳۵.

- حیدری کوشکنو، مجید؛ فلاح‌تفتی، حامد؛ احمدخانی، مسعود (۱۳۹۸). شناسایی مؤلفه‌های شهروندی تأثیرگذار بر توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر یزد). فصلنامه گردشگری شهری، ۶(۲)، ۱۱۷-۱۳۲.
- دهده زاده سیلابی، پروین؛ احمدی‌فر، نرگس (۱۳۹۸). تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان مازندران). جغرافیا و پایداری محیط، ۹(۱)، ۸۹-۷۳.
- رحیمی، محمد؛ هنری، فاطمه؛ رومیانی، احمد (۱۴۰۱). برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۵)، ۶۶-۵۱.
- رسال‌ور، ناصر؛ پناهی، علی؛ ولی‌زاده، رضا (۱۴۰۰). ارزیابی پیشران‌های تأثیرگذار بر تحقق مدیریت سیستمی گردشگری با تأکید بر رویکرد حکمروایی خوب (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). فصلنامه گردشگری شهری، ۸(۳)، ۳۲-۱۷.
- زالی، نادر (۱۳۸۸). آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مینا (مطالعه موردی: استان آذربایجان شرقی). رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. استاد راهنما: دکتر محمدرضا پورمحمدی. دانشگاه تبریز.
- شریفی‌نیا، زهرا (۱۳۹۹). عوامل کلیدی مؤثر در توسعه پایدار گردشگری روستایی در استان مازندران با رویکرد سناریو مینا. جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۸(۱)، ۳۰۴-۲۸۱.
- شکری غفاری، الهام؛ سلیمانی، علیرضا؛ عزت‌پناه، بختیار (۱۴۰۱). برنامه‌ریزی شهرهای هوشمند با تأکید بر رویکرد سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر ارومیه). جغرافیا و توسعه، ۲۰(۶۷)، ۲۸-۵۲.
- صابری‌فر، رستم؛ نیت مقدم، صالحه (۱۳۹۷). بررسی میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق و نوآور (نمونه موردی: شهر فردوس). مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۳(۳)، ۶۲۷-۶۱۳.
- عزت‌پناه، بختیاری (۱۳۹۹). تبیین نیروهای پیشران مرثر بر آینده توسعه صنعت گردشگری در شهرهای مرزی (مطالعه موردی: شهر بانه). فصلنامه گردشگری شهری، ۷(۱)، ۸۷-۶۹.
- علی‌اکبری، اسماعیل؛ پوراحمد، احمد؛ جلال‌آبادی، لیلیا (۱۳۹۷). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده گردشگری پایدار شهر کرمان با رویکرد آینده‌پژوهی، فصلنامه گردشگری و توسعه، ۷(۱)، ۱۷۸-۱۵۶.
- عناستانی، علی‌اکبر؛ بهادری‌امجز، فرخ‌لقا؛ توکلی‌نیا، جمیله (۱۴۰۲). تبیین سناریوهای اثرگذاری رهیافت رشد هوشمند بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان جیرفت). جغرافیا و توسعه، ۲۱(۷۱)، ۳۳-۶۵.
- فتحی‌زاده، فرح؛ عزیزپور، فرهاد؛ صنعتی شرقی، نادر (۱۳۹۸). پیش‌ران‌های کلیدی مؤثر در توسعه گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستای هدف گردشگری دیزباد علیا). مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۷(۲)، ۱۴۶-۱۲۳.
- قهرمانی‌فرد، حسین؛ حسین‌زاده دلیر، کریم؛ موسوی، میرسعید (۱۴۰۰). شناخت و ارزیابی پیشران‌های حیاتی مؤثر بر آینده توسعه گردشگری (مطالعه موردی: گردشگری تبریز). فصلنامه گردشگری شهری، ۸(۱)، ۸۲-۶۷.
- معتمدی، مهران؛ فخار، زرین؛ مافی، فرزاد (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی توسعه گردشگری شهر سقز. فصلنامه گردشگری شهری، ۸(۴)، ۸۶-۷۳.
- موسوی، میرنجف؛ جلالیان، اسحاق؛ کهکی، فاطمه سادات (۱۳۹۶). تدوین سناریوهای عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری استان آذربایجان غربی با استفاده از سناریوویزارد. گردشگری شهری، ۴(۳)، ۶۲-۴۹.
- موسوی، میرنجف؛ کهکی، فاطمه سادات؛ جلالیان، سید اسحاق (۱۳۹۸). ارزیابی عناصر مؤثر بر توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر ارومیه). فصلنامه گردشگری شهری، ۶(۲)، ۷۷-۶۱.
- نظم‌فر، حسین؛ علی‌بخشی، آمنه (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی برنامه‌ریزی توسعه گردشگری (نمونه موردی: استان اردبیل). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۱(۶۳)، ۷۹-۵۹.
- یغفوری، حسین؛ حسینی، سید علی؛ حسینی، سیده مریم (۱۳۹۹). تدوین سناریوهای مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد). فصلنامه گردشگری شهری، ۷(۱)، ۱۲۷-۱۰۷.

References

- Asadi, A., & Zadvali Khajeh, S. (2021). Provide a model for the development of health tourism with futures studies approach in Tabriz metropolis. *Geographical Planning of Space*, 11(41), 111-126. (In Persian)
- Ashworth, G., & Page, S. J. (2011). *Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes*. *Tourism management*, 32(1), 1-15.

- Cheraghali Khani, A., Rezaali, E., & Khoshlahje Minoo, S. A. (2020). Ranking factors affecting the selection of tourist target location using the Dimatel model: A case study of tourism industry in Iran. *Human Geography Research*, 52(3), 1071-1081. (In Persian)
- Christou, P., & Sharpley, R. (2019). Philoxenia offered to tourists? A rural tourism perspective. *Tourism Management*, 72, 39-51.
- Dadazade-Silabi, P., & Ahmadifard, N. (2019). Determine the Key Factors of Tourism Development Based on Future Research Approach (Case Study: Mazandaran Province). *Geography and Environmental Sustainability*, 9(1), 73-89. (In Persian)
- De Siano, R., & Canale, R. R. (2022). Controversial effects of tourism on economic growth: A spatial analysis on Italian provincial data. *Land Use Policy*, 117, 106081.
- Dube, K. (2020) Tourism and sustainable development goals in the African context .INTERNATIONAL JOURNAL OF ECONOMICS AND FINANCE, Vol. 12, No. 1, PP. 88-102.
- Ezatpanah, B. (2020). Exploring effective driving forces in the future of tourism industry development in borderline cities (case study: Baneh city). *urban tourism*, 7(1), 69-87. (In Persian)
- Farhadikhah, H., Ziari, K., Arvin, M., & Zafari, S. (2019). Strategic planning of gardens-oriented tourism development (Case study: traditional gardens of Qazvin). *urban tourism*, 5(4), 153-170. (In Persian)
- Fathizadeh, F., Azizpour, F., & Sanati Sharghi, N. (2020). The Key Propellants Affecting Rural Tourism Development (Case Study: The Tourist Destination Village of Dizbad Olya). *Journal of Geography and Regional Development*, 17(2), 123-146. (In Persian)
- García-Hernández, M., De la Calle-Vaquero, M., & Yubero, C. (2017). Cultural heritage and urban tourism: Historic city centres under pressure. *Sustainability*, 9(8), 1346.
- Ghahramanifard, H., Hoseinzadedalir, K., & Moosavi, M. S. (2021). Recognition and Evaluation of Effective Vital Drivers on the Future of Tourism Development in Iran's Metropolises Case Study: Tabriz Metropolis. *urban tourism*, 8(1), 67-82. (In Persian)
- Heydari Kooshkeno, M., Fallah Tafti, H., & Ahmadvkhani, M. (2019). Identification of citizenship factors affecting urban tourism development Case study: Yazd city. *urban tourism*, 6(2), 117-132. (In Persian)
- Horton, A. (2012). Futures techniques in government policy development: Foresight Horizon Scanning Centre.
- Ignaccolo, C., Zheng, Y., & Williams, S. (2023). Tourism Morphometrics in Venice: Constructing a Tourism Services Index (TSI) to unmask the spatial interplay between tourism and urban form. *Cities*, 140, 104369.
- Kowalczyk-Anioł, J. (2023). Rethinking tourism-driven urban transformation and social tourism impact: A scenario from a CEE city. *Cities*, 134, 104178.
- Lee, Y. C., Huang, S. L., & Liao, P. T. (2019). Land teleconnections of urban tourism: A case study of Taipei's agricultural souvenir products. *Landscape and urban planning*, 191, 103616.
- Li, K. X., Jin, M., & Shi, W. (2018). Tourism as an important impetus to promoting economic growth: A critical review. *Tourism Management Perspectives*, 26, 135-142.
- Lim, J., & Won, D. (2020). How Las Vegas' tourism could survive an economic crisis?. *Cities*, 100, 102643.
- Mousavi, M., Jalalian, I. H., & Kahaki, F. (2017). Developing Scenarios of the Factors Affecting the Development of Tourism in West Azerbaijan Province Using the Scenario Wizard. *urban tourism*, 4(3), 49-62. (In Persian)
- Mousavi, M., Kahaki, F., & Jalalian, E. (2019). Evaluation of Elements Affecting Urban Tourism Case Study: Urmia City. *urban tourism*, 6(2), 61-77. (In Persian)
- NAZMFAR, H., & Alibakhshi, A. (2022). Future Studies of Tourism Development Planning (Case study: Ardabil province). *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 21(63), 59-79. (In Persian)
- Rahimi, M., Henry, F., & Roumiani, A. (2022). Planning and Foresight Sustainable Tourism Development in Khuzestan Province. *Regional Planning*, 12(45), 51-66. (In Persian)
- Ratcliffe, J., & Krawczyk, E. (2011). Imagineering city futures: The use of prospective through scenarios in urban planning. *Futures*, 43(7), 642-653.
- Regions, *Anthropological Notebooks*, 14(1), 63-79.
- Saberifar, R., & Neyatmoghadam, S. (2018). A Survey of Success in achieving innovative and creative cities (case study: Ferdows Town). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13(3), 613-627. (In Persian)

- Sharifinia, Z. (2020). The Key Effective Factors on Sustainable Development of Tourism in Rural Areas through a Scenario-based Approach (Case Study: Mazandaran Province). *Journal of Geography and Regional Development*, 18(1), 304-281. (In Persian)
- Shokry Ghafarby, E., Soleimani, A., & Ezatpanah, B. (2022). Smart city planning with emphasis on screenwriting approach (Case study: Urmia city). *Geography and Development*, 20(67), 28-52. (In Persian)
- Szpilko, D. (2020). Foresight as a tool for the planning and implementation of visions for smart city development. *Energies*, 13(7), 1782.
- Taghdisi, A., Taghvaei, M., & Piri, S. (2012). Analytic attitude Host Community Social effects-cultural tourism Dalahoo Township. *Spatial Planning*, 2(1), 121-140. (In Persian)
- Taghvaei, M., & Hosseinekhah, H. (2018). Tourism Development Planning Based on Futures Studies and Scenario Case Study: Yasouj. *Journal of Tourism Planning and Development*, 6(23), 8-30. (In Persian)
- Tourism In Slovenia: The Case Of The Primorska, Dolenjska, Gorenjska and Ljubljana
- Turkashvand, A., Ziari, K., & Rezaei, M. (2022). Developing strategic planning for the sustainability of the natural environment in areas with tourism capability the Case study of Lashkarak-Dizin tourist axis. *urban tourism*, 9(4), 1-22. (In Persian)
- UNWTO (2018) UN Tourism Highlights: 2018 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419876>, Accessed date: 31 July 2019.
- Wang, J., Huang, X., Gong, Zh., Cao, Kaiying. (2020). Dynamic assessment of tourism carrying capacity and its impacts on tourism economic growth in urban tourism destinations in China. *Journal of Destination Marketing & Management*, 15, 1-15.
- World Tourism Organization. (2008). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations. A Guidebook*, World Tourism Organization, Madrid.
- Yaghfoori, H., Hosseini, S. A., & Hosseini, S. M. (2020). Codification Effective Scenarios on Tourism Development with a Perspective Approach (Case Study: Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. *urban tourism*, 7(1), 107-127. (In Persian)
- Ziari, K., & Rokhsari, H. (2019). Prioritization and categorization of tourist attractions based on tourists preferences with co-plot multivariate analysis (Case study: Yazd city). *urban tourism*, 6(3), 17-31. (In Persian)
- Ziari, K., Rabbani, T., & Saed Mochshi, R. (2016). "The future of new paradigm research in planning with an emphasis on urban and regional planning (fundamentals, concepts, approaches and methods). Tehran: Tehran University Press. (In Persian)
- Ziari, K., Jamali, K., & Sadeghi, F. (2018). Providing a Sustainable Urban Tourism Model (Case Study: Lahijan City). *urban tourism*, 4(4), 55-71. (In Persian)
- Zmyślony, P., & Kowalczyk-Anioł, J. (2019). Urban tourism hypertrophy: Who should deal with it? The case of Krakow (Poland). *International Journal of Tourism Cities*, 5(2), 247-269.